

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Bc. Stodolová Šoupalová Věra, DiS.

*Problematika inkluze romských rodin ve vyloučené
lokalitě Hrochův Týnec a okolí*

Diplomová práce

vedoucí práce: prof. PhDr. René Lužica, ArtD.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Proseči dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala prof. PhDr. René Lužicovi, ArtD., za odbornou pomoc a cenné rady při vedení mé diplomové práce.

Úvod	5
Teoretická část	8
1. Původ Romů	8
1.1 Romská rodina	9
1.2 Stručný pohled do historie Romů	10
1.2.1 Migrace z Indie do Evropy	11
1.2.2 Romové v Čechách a na Slovensku až do současnosti	12
2. Romové v České republice po roce 1989	17
3. Postavení Romů v současnosti	19
3.1 Vzdělání	20
3.2 Zaměstnanost	24
3.3 Bydlení	27
3.4 Kriminalita a patologické jevy	28
4. Inkluze versus Exkluze Romů	32
4.1 Sociální inkluze	32
4.2 Sociální vyloučení	35
5. Popis regionu	38
5.1 Demografická struktura obyvatel	39
5.2 Výzkumný vzorek a lokalita	40
6. Shrnutí	43
Empirická část	44
7. Cíl práce a metodika	44
7.1 výzkumný cíl a dílčí cíle	46
7.2 Metodologické ukotvení	47
8. Sekundární analýza dokumentů strategie integrace Romů	50
8.1 Sekundární analýza příslušných dokumentů	50
8.1.1 Charakteristika vybraných dokumentů	51
8.1.2 Analytické kategorie	53

8.1.3	Realizace a vyhodnocení.....	55
9.	Empirické šetření ve vybrané lokalitě	61
10.	Interpretace získaných poznatků.....	64
10.1	Diskuse.....	78
	Závěr.....	82
	SEZNAM TABULEK.....	85
	SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	86

Úvod

Předložená magisterská práce se zabývá romskou národnostní menšinou. Tématu Romů jsem se věnovala již ve své bakalářské práci s názvem Tradiční a současný kulturní rozvoj romského dítěte. Nyní je práce zaměřena na problematiku inkluze romských rodin. Pro výzkum jsem si vybrala lokalitu Hrochova Týnce a jeho okolí nejenom na základě osobní zkušenosti ze zaměstnání, ale také z důvodu, že jsem chtěla navázat na poznatky z bakalářské práce.

Již osmým rokem pracuji jako terénní sociální pracovnice oddělení sociálně-právní ochrany dětí na Městském úřadě v Chrudimi a s romskými rodinami se setkávám velmi často. Právě Hrochův Týnec a okolí je problematickou lokalitou v blízkosti města Chrudim. I historicky je to místo s velkou migrací romských rodin, kdy se sem přestěhovávají příbuzní starousedlíků, ale i nově příchozí z různých oblastí České i Slovenské republiky. V blízkosti Hrochova Týnce je okresní město Chrudim a krajské město Pardubice. Ve zkoumané lokalitě je podstatně levnější a dostupnější bydlení, je tedy pro rodiny výhodné se sem z velkých měst přestěhovat. Rodiny se do této oblasti stěhují i za svými příbuznými, kteří zde žijí delší dobu. Dalším důvodem jsou i menší náklady na živobytí, s ohledem na to, že zde na tzv. venkovské lokalitě je levněji než ve velkých městech. V nedávné době zde vznikla velká soukromá ubytovna. Do té bylo přestěhováno mnoho rodin, z důvodu zániku některých ubytoven ve větších městech.

Na soužití Romů s majoritou se tedy často setkávám s různými, převážně negativními názory veřejnosti, ale i samotných romských rodin. Společně s nimi vnímám současné problémy a také stoupající výskyt negativních postojů, odporu a mnohdy i agresivního chování vůči Romům. Z těchto důvodů se mi tato problematika jeví jako velmi aktuální a vnímám to jako určitou hrozbu pro další společné soužití. Situaci v lokalitě monitorují i oblastní média a tisk, zabývají se jí politici na regionální úrovni. Negativní diskuze majority a Romů lze zaznamenat i na sociálních sítích

Romové žijí odlišným způsobem života oproti majoritní společnosti a to nejen v přístupu k hodnotám, ale také k výchově, vzdělání, práci i soužití a v neposlední řadě v kulturních projevech. Romská kultura se potýká s dlouhodobou

krizí. Výrazně se na tomto podílí chudoba, nezaměstnanost a špatné životní podmínky, dále nízké sebevědomí Romů. To vše dále může vést až k apatii i agresivitě u Romů. A právě díky tomu se dostávají do konfliktů s většinovou společností, které mnohdy vedou až k projevům agrese na obou stranách. Vysokou měrou k tomuto přispívají různé předsudky a stereotypy a nechť objektivně pohlédnout na toto etnikum, porozumět mu a správně ho charakterizovat.

Práce se zabývá otázkou života a inkluze Romů v České republice, empirická část je zaměřena právě na lokalitu Hrochova Týnce a okolí. S romskou minoritou pracuji již několik let a mohu tedy čerpat z vlastní zkušenosti, ze šetření a práce s rodinami, které dobře znám a se kterými jsem se v průběhu své praxe setkávala. Sama jsme v průběhu své práce mnohokrát pocítila napětí a špatné vztahy mezi příslušníky romské minority a většinového obyvatelstva.

Symbolickým cílem práce je snaha upozornit na problémy v oblasti soužití romských rodin s dalšími občany Hrochova Týnce a v okolí. Integrace v této lokalitě je velmi obtížná. V poslední době dochází ke zvýšené migraci romských rodin z různých lokalit z celé České i Slovenské republiky a dochází zde ke zvyšování počtu romských obyvatel. Tento jev, se stává nevolí pro ostatní občany v uvedené oblasti a je jimi čím dál více kritizován.

Mladí Romové se často ocitají v nepříznivých sociálních situacích, je pro ně obtížné se v nich orientovat. Nevyužívají příležitosti ke standardnímu trávení volného času a ten potom tráví pasivně ve skupinách svých vrstevníků například doma u jednoho z party, nebo mimo domov. Objevují se i obtíže s plněním pravidelné školní docházky, občané upozorňují na zvýšený výskyt rizikového chování u dětí a mladistvých. Často se obracejí na policii, žádají o nápravu obecní úřad, diskutují na sociálních sítích. Od samotných občanů obce mám informace, že kritika často není ani na základě osobní zkušenosti, ale názory a postoje jsou přijaté z médií. Občané poukazují na mediální kauzy ohledně incidentů mezi Romy a majoritou a projevují obavy z toho, že by se takové věci mohli stát i u nich v lokalitě.

Problémem je dále i oblast bydlení a zaměstnanosti. V lokalitě je vysoká nezaměstnanost a mnoho rodin žije ze sociálních dávek poskytovaných státem. Toto

je také jeden z dalších terčů kritiky ostatních obyvatel a opět se více prohlubuje nenávisť a odpor k Romům. Většina romských občanů nevlastní žádnou nemovitost a využívá k bydlení nabídky soukromých ubytoven. Podmínky k bydlení ale rozhodně neodpovídají požadovaným finančním částkám za nájemné.

Daná problematika v soužití je aktuálně velmi řešena v rámci laické i odborné veřejnosti, státních institucí, veřejného sektoru i církví. Tedy například úřady, školami, lékaři, policií i charitou. Vzniklo mnoho nestátních neziskových organizací podporující integraci Romů do majoritní společnosti, kdy se na financování velkou měrou se podílí i samotná Evropská Unie.

Soužití majority a minority není v současné době ničím novým, ale zvolené postupy nejsou zřejmě dostačující a selhávají. Je tedy třeba hledat jiné a účinnější.

Aplikační cíl je spatřován v tom, že výsledky výzkumného šetření budou užitečné nejen pro sociální pracovníky, nestátní neziskové organizace, ale také pro odbornou i laickou veřejnost. I když v dané lokalitě pracuje několik nestátních neziskových organizací a jsou čerpány nemalé finanční prostředky ze státních i evropských dotací, situace se stále mnoho nelepší a nejsou znatelné velké změny.

Práce by měla nabídnout veřejnosti jiný, objektivnější pohled na romské rodiny, na jejich život, měla by pomoci k objasnění důvodů vzájemné intolerance a následně k hledání cesty k bezproblémovému soužití obou stran. Vzhledem k tomu, že v daném regionu s rodinami osobně pracuji, budou zjištěné informace přínosem i pro moji další činnost v rodinách a pro činnost mých kolegů.

Výsledky budou poskytnuty sociálním pracovníkům ve státních i v nestátních organizacích, kteří řeší podobnou problematiku, mým spolupracovníkům a také pracovníkům obcí z dané lokality a pedagogům ze škol v oblasti.

V závěru by měla tato práce ukázat, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům.

Teoretická část

1. Původ Romů

V této kapitole se budu věnovat specifikům, které by měli přiblížit Romy jako etnikum a popíši stručně historii s přihlédnutím na vztah s majoritou. Věnovat se budu historii dávné, kdy předci Romů opustili Indii a migrovali z indické pravlasti do Evropy. Zmíním období, kdy se Romové usadili v Čechách. Popíšu předválečné období, dopady války, poválečnou dobu a normalizaci v Čechách až po současnost.

Kdo jsou Romové? Každý obyvatel Česka ví, jak Rom vypadá a myslí si, že ho dokáže na příkladu popsat, jak se chová a jak žije. Není to však takto jednoduché. Romové jsou rozmanití jak v pigmentaci pleti, tak v jazyce i způsobu života. Sami Romové se v Čechách k romské národnosti nehlásí. (Doubek, 2013, s. 21).

Termín Romové je společné označení pro několik etnických skupin, které vykazují stejný původ, jazyk, souhrn znaků a řadu společných kulturních rysů. Hlavní popis společný všem Romům jsou antropologické, etnické a demografické charakteristiky, dále společný jazyk a především osobitý způsob života, kultury či hodnotový systém. (Davidová, 1999, s. 15-16).

Etnická skupina, kterou označujeme pojmem Romové, byla po celá staletí sociálně i kulturně vyloučena, segregovaná, asimilovaná, v návaznosti na to, jak bylo aktuálně společností a politickým systémem na její populaci pohlíženo. Na Romy je tedy i v každém historickém období nahlíženo zcela odlišně, ať už jako na cizince, na toho druhého, na kočovný národ, či „nebezpečný živel“. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 74 - 75).

Slovo Rom má původ v Indii, odkud prapředci Romů pocházejí, kde slovo Dom označuje příslušníky patřící k indické kastě kočujících řemeslníků a artistů. Domské kasty jsou typicky řemeslné a patří sem kováři, košíkáři, handlíři, kejklíři, tanečníci a hudebníci a metaři. Toto slovo má však v indickém nářečí další varianty. Slouží i k pro označení člověka a pojem „Domba“ ukazuje na kastu hudebníků. Světově V Evropě se nejvíce pro označení Roma po celá staletí užívalo pojmenování Cikán, odvozené od slova athingan. Také je velmi rozšířený anglický výraz Gypsi, či španělský Gitanos. (Horváthová, 1999, s. 16).

1.1 Romská rodina

Rodina má pro Romy naprosto zásadní a existenční význam. Stojí na nejvyšším místě žebříčku hodnot. Za staletí vlivu majoritního obyvatelstva doznala podoba tradiční romské rodiny mnoho změn, včetně dodržování tradic a zvyklostí. Přesto si však Romové zanechávají stále některá specifika, která k rodinnému životu Romů patří a od většinové společnosti je odlišují. (Matoušek, 1993, s. 114). Hájková (in Šišková, 2001, s. 137) poukazuje na fakt, že příslušnost k rodině pro Roma znamená identifikaci s ní, s její složitou strukturou, přijmutí přísných pravidel, která rodina má a také jejich morálních a kulturních zvyklostí.

V minulosti širší rodina tvořila tzv. romskou komunitu. Byla pro členy velmi důležitá, protože vytvářela základní společenskou síť. Poskytovala členům ochranu, zabezpečovala ho v ekonomické i sociální rovině. Byla pružná v tom, že dokázala přijmout i další osoby, které považovala za potřebné. Funkci této komunity posiloval i postoj majority a násilná sociální separace Romů. Pokud byl někdo z rodiny vyloučen, patřilo to k nejhorším trestům. Osamocení jedinec mohl v nepřátelském světě jen těžko přežít. Pravidla v rodině utvářela především mužská autorita. Otec měl výsadní postavení a pro muže obecně platili mírnější společenské normy než pro ženy. Otec měl rozhodující slovo při výběru partnera u svých potomků, odpovídal za chování své rodiny na venek a to zejména u dcer a své ženy. Žena měla roli podřízenou, i když na ní ležela tíha zajistit každodenní obživu pro rodinu. Musela projevovat úctu a pokoru ke svému muži a takto byla vychovávána od malička. Také zastávala většinu domácích prací spojenou s provozem domácnosti. Privátní postavení v rodině měli však staré ženy. Znaly přírodní medicínu, byly uznávány jako rádkyně při řešení konfliktů v rodině, ovládaly magii lásky a znaly *praktiky* proti uřknutí. Proto byly vážené i u mužů z rodiny. (Lázničková, 1999, s. 53).

Rodina v romské kultuře znamená základní sociální jednotku. Slovo rodina má v romštině dva významy. Famel'ija a fajta. Famel'ija označuje široké příbuzenstvo i s přivdanými a přiženěnými, až v rozsahu pěti generací. Fajta je označení rodové linie jednak z otcovy strany a jednak ze strany matky. (Budilová, Jakoubek, 2007, s. 32-33). Autoři Budilová a Jakoubek dále pro větší přehlednost uvádějí pojmy „nukleární rodina“, „lokální příbuzenská skupina“ a „širší příbuzenstvo“. Každá

skupina má svou funkci. Nukleární rodina označuje rodiče a jejich děti, kteří spolu bydlí v jedné domácnosti a její primární úlohou je plození dětí. Lokální příbuzenská skupina je tvořena z rodiny nukleární a dále manželů a manželek dětí a jejich rodin, rodiny žijí většinou v jedné lokalitě, sdílí každodenní společenské aktivity a je schopna společné akce. Nevlastní společný majetek, ani ho nehromadí, ale vše co mají, užívá každý člen bez omezení. To se týká jídla, cigaret, školních pomůcek i třeba nábytku. V rámci této skupiny jsou také vychovávány děti. Na výchově se podílí různou měrou všichni její členové, mají právo je trestat, napomínat či dávat jim úkoly. Taková skupina je téměř stále pohromadě, nikdo nebývá sám. Jako širší příbuzenstvo jsou považováni příbuzní, kteří mají stejného předka po linii otce či matky, případně obou a to obvykle do čtvrté generace. Členové nemusejí bydlet ve stejné lokalitě, ale pojí je silné pouto. Účastní se společně křtin, svateb i pohřbů členů příbuzenstva, mají povinnost se pohostit a poskytnou si přístřeší v případě návštěvy. (Budilová, Jakoubek, 2007, s. 33-34).

Postavení v rodině je vymezováno především pohlavím a věkem. Mužovo postavení je vyšší než postavení ženy a jejich vážnost se věkem zvyšuje. Pozice ženy je dále hodnocena počtem dětí. Větší počet dětí, značí více úcty. (Hájková, in Šišková, 2001, s. 137)

1.2 Stručný pohled do historie Romů

Pro pochopení a lepší porozumění romské kultury, je třeba nahlédnout do historie a původu Romů. Jejich kulturní zvyklosti byly formovány již v dávných dobách, díky kastovnímu členění a kočovnému způsobu života odjakživa.

Každý jedinec je nějakým způsobem ovlivněn prostředím, ze kterého pochází i ve kterém vyrůstá a žije. Získává poznatky z rodiny a okolí a učí se, jak se v určité společnosti chovat, co je správné a špatné a jak žít v souladu s ostatními. Stává se takto součástí různých skupin, se kterými má společné určité znaky a zvyklosti, které ho odlišují od většinových kulturních měřítek a kladou na něj jiné požadavky. (Potočková, 1998, s. 33.)

Evropané obsadili svá území, komunikovali mateřskými jazyky a vytvořili originální etnické kultury. Za dlouhou historii prožili mnoho válek, měnili se hranice států a národy se mnohdy promíchaly. Evropa přijala křesťanství jako dominující náboženství a tedy i kultura a mentalita je ve většině středoevropských národů více či méně podobná. U Romů je to však odlišné. Od Středoevropanů se liší jazykem, kulturou, žebříčkem hodnot, vzhledem, jiným způsobem života i historií. Jsou prostě jiní. (Sekyt, 1998, s. 69.)

1.2.1 Migrace z Indie do Evropy

Původ se dá hledat již v dějinách Romů, kdy od jejich odchodu z Indie je celá historie jejich národa velmi pohnutá. Do Evropy putovali mnoho staletí. To je možné doložit vypůjčenými slovy z jazyků různých zemí, kde setrvali delší či kratší dobu. Písemné záznamy můžeme nalézt v různých kronikách a archivech měst a klášterů. Romové své dějiny nezapisovali a vše předávali jen ústní formou prostřednictvím vyprávění, pohádek a různých bájí. (Sekyt, 2001, s. 119.)

Z jakých důvodů předkové dnešních Romů Indii opustili? Důvodů může být několik. Mezi pravděpodobné patří hledání lepšího živobytí, útěk před suchem, bídou a hladomorem. Mohl to být i únik před přísným kastovním systémem, či probíhající války s bojovnými kmeny. (Horváthová, 2002, s. 9).

Odchod z Indie neprobíhal najednou, ale trval několik dlouhých časových období, v mnoha vlnách. Přes Blízký Východ do jihovýchodní až střední Evropy, přes Egypt a sever Afriky do Španělska a další. Z některých převzatých slov je zřejmé, že na své cestě Romové strávili určitý čas v Persii, Egyptě i Malé Asii. Také, dle dochovaných dokumentů, tehdejší Romové pobývali delší dobu v Řecku. Do střední Evropy se Romové dostali až ve 13. století. Toto lze dohledat v různých dobových kronikách a dokumentech. (Davidová, 1995, s. 14.)

Nejprve byli v Evropě vítáni, byli zváni šlechtou ke dvoru, dostávali doporučující a průvodní lity. Znali mnoho příběhů, zajímavou a krásně podanou hudbu a nové zpracování kovů. Uměli léčitelství a ženy věštily budoucnost. Během krátké doby však začali být pronásledováni z důvodu čarodějnictví a kacířství, také pro loupeže a špionáže. Toto pronásledování provází Romy celou historií jejich

života na starém kontinentu. Byli vyháněni, zabíjeni, nemohli se usadit a přestat žít kočovným životem. (Sekyt, 2001, s. 120.)

1.2.2 Romové v Čechách a na Slovensku až do současnosti

První nejisté a útržkovité zmínky o pobytu Romů v Čechách uvádí Dalimilova kronika, kde se píše o Kartaisech pohanských, kteří se měli roku 1242 pohybovat po Českém království. Svým vzhledem, jazykem a chováním, dle prvního editora kroniky J. Jirečka, připomínali právě Romy. (Nečas, 1999, s. 16 - 17). Další zmínkou o domnělém Romovi je zápis v „Popravčí knize pánů z Rožmberka“ z roku 1399, kde jistý Vachek uvádí jméno a charakteristiku jednoho ze členů tlupy, jako „Cikán, černý, Ondřejův pacholek“. (Nečas, 1999, s. 18). Počátkem 15. Století proběhla velká migrační vlna, kdy se do střední Evropy dostali velké skupiny Romů, kteří se dokázali domluvit různými jazyky a dokázali překonávat poměrně velké vzdálenosti. Předáci skupin se prokazovali různými ochrannými listy či jejich opisy, které nabývali v padělatelských dílnách na svých cestách. (Nečas, 1999, s. 19 - 20).

Během dalších století se postoj k Romům měnil, a to více či méně negativně a persekučně. Jedinou výjimkou bylo období hned po příchodu Romů do střední Evropy a pak také druhá polovina a počátek devatenáctého století. Mimo tato dvě období byli Romové vyháněni, zabíjeni a pronásledováni. Jejich vražda nebyla považována za zločin a vlastně se útlak proto Romům považoval za nutnost. Významným zlomem bylo období panování Marie Terezie a Josefa II na konci osmnáctého století, kteří považovali za nutné, aby se „cikáni“ usadili a osvojili si život ostatních občanů. Předpoklad byl, že převezmou jazyk a zvyky majoritního obyvatelstva. Děti byly brány na převýchovu a rodiny byly násilně asimilovány. (Davidová, 1995, s. 14 - 15).

Těsně po vzniku Československé republiky se pro Romy nic podstatného nezměnilo. Stále platili právní normy z dob Rakouska - Uherska. Ty v podstatě shrnovali následující protiromská opatření: vyhošťování Romů bez Československé státní příslušnosti, upravoval trestání Romů, postrk kočovných Romů i vydávání dokladů pro Romy. (Lhotka, 1999, s. 25)

V období první republiky vešel dále v platnost persekční zákon, který omezoval potulný život „cikánů“, ale již neřešil další problémy, jako bylo bydlení, zaměstnání či postavení Romů. V této době však vznikla první cikánská škola v Užhorodě. (Davidová, 1995, s. 14 - 15). Také v tomto období získávají první Romové středoškolské vzdělání a na počátku třicátých let nabývá vysokoškolské vzdělání vojenský prokurátor Tomáš Holomek. (Horváthová, 2002, s. 41). Ve třicátých letech devatenáctého století je otevřena první hudební škola pro Romy v Košicích. (Lhotka, 1999, s. 25). Toto období je první ze tří, státem regulovaným zájmem či nezájmem o řešení romské otázky. Počáteční snaha o znemožnění kočování a následnému trvalému usazení, která byla velmi netolerantní, narážela na odpor majoritního obyvatelstva. Romové dostali vystavenou tzv. cikánskou legitimaci, která se později stala prostředkem diskriminace státních institucí. (Fónadová, 2014, s. 22 – 23). Bylo na ně pohlíženo jako na nebezpečný živel, který je třeba regulovat. Byl proto přijat zákon „O potulných cikánech“ 117/1927 Sb. který měl zajistit kontrolu nad cizím elementem. Ke kontrole sloužil soupis Romů, s evidencí otisků prstů a údaji z antropologických měření. Tyto byly právě uvedeny v legitimacích, kterou museli nosit u sebe. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 75). Zákon byl přijat 15. 7. 1927 usnesením Národního shromáždění ČSR. Jednotlivá usnesení byla v rozporu s ústavou, která zaručovala rovnoprávnost občanů republiky. Soupisy, cikánské legitimace, kočovné listy a další dokumenty byly diskriminační hlavně pro kočovné a potulné Romy, ale byl uplatňován v některých případech na celou romskou populaci. (Nečas, 1997, s. 58-59). Tento zákon zasáhl zejména české a moravské Romy. Na Slovensku žili totiž povětšinou usazení v osadách a zákon byl uplatňován v menší míře. (Lhotka, 1999, s. 25). Ale i tam platil zákaz vstupu kočovným Romům do lázeňských měst, rekreačních oblastí či Vysokých Tater. Tento zákon dále umožňoval i odebrání dětí z rodin, z důvodu neposkytování náležité péče. (Horváthová, 2002, s. 44).

Nejtragičtějším obdobím v novodobé historii Romů je 2. světová válka, která sebou přinesla největší genocidu, podobně jako pro Židy. Romové se stejně jako oni, zařadili do kategorie nečisté rasy, platilo pro ně podobné nařízení konečného řešení a byli masově odváženi do koncentračních táborů. (Nečas, 1999, s. 66). Po zničujících válečných letech se z koncentračních táborů zpět do vlasti vrátilo 583

vězňů. Přesná čísla o Českých Romech, kteří za války zemřeli a stali se obětmi holocaustu, se však nepodařilo nikdy přesně zjistit. (Nečas, 1999, s. 83).

Avšak pronásledování Romů nacistickým režimem dodnes zůstává opomíjenou kapitolou v jejich dějinách. Utrpení Romů byla zastíněna tragédiemi Židů, kterými se norimberské procesy zabývaly velmi podrobně, avšak pronásledování Romů zůstala stranou. A nikdo nebyl vyzván, aby před tribunálem vystoupil. O romské oběti vojny tedy nikdo neprojevil zájem a to ani samotní Romové. (Lewy, 2000, s. 5 - 6). Situace se změnila až v 90 letech 20. století. Tehdy se historici začali romským holokaustem- romsky murdaripen - zabývat. O utrpení Romů píše zejména Ctibor Nečas, dále také Milena Hübschmannová. Například v knize Po Židoch Cigáni, která obsahuje svědectví slovenských romských pamětníků o jejich osudech za 2. Světové války.

Druhé, pováleční období, sebou přináší částečně samovolné a částečně vynucené hromadné stěhování Romů ze slovenského venkova. Po odsunu sudetoněmeckého obyvatelstva, zůstalo severní pohraničí Čech a Moravy opuštěno a Romové sem byly usazovány do městských průmyslových center jako levná pracovní síla, ve zcela jiných životních podmínkách, než byly dosud zvyklí. (Fónadová, 2014, s. 23). Bylo třeba mnoho nekvalifikovaného průmyslového a zemědělského dělnictva a tehdejší vládou bylo rozhodnuto, že právě tato oblast bude vhodná pro usazení a asimilování romských rodin. Toto opatření sebou přineslo pokusy omezit kočování, zlikvidovat negramotnost a zajistit řádnou výchovu dětí. (Haišman, 1999, s. 142 – 143).

S ohledem na co nejrychlejší přizpůsobení zavedl československý socialistický stát řadu opatření. Patřili mezi ně hlavně povinné zaměstnání, účast v systému zdravotní péče, povinná školní docházka, rozptýlení romských rodin mezi většinovou společností a řešení bydlení pro sociálně znevýhodněné obyvatele ze státních peněz za pomoci administrativy.

(Fónadová, 2014, s. 24). Romové se postupně stali součástí dělnické třídy. Model pracovní povinnosti se stal v období 50. a 60. let nejdůležitější součástí asimilace. Pro Romy byla dále zavedena branná povinnost a bezplatná zdravotní péče, jako pro ostatní občany země. Stali se součástí běžné populace a vnikli do

všech ekonomických a sociálních oblastí, jimiž stát disponoval. Byli vyjmuti ze společenské izolace a mnozí z nich to přivítali. Se změnami po válce se však nesla potřeba dělnických profesí a nebylo nutno usilovat o dosažení vyššího vzdělání. Zůstali tedy většinou nekvalifikovanými dělníky. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 92).

Projevilo se však, že řešení romské problematiky nemá končného řešení. Ačkoliv prvotní poválečné snahy o integraci působily optimisticky, postupně se ukázalo, že snaha o převýchovu nemá očekávané výsledky. Odborníci, kteří se problematikou zabývali, se potýkali se všeobecnou nepodporou a postupně rezignovali a vymizeli. Nově příchozí experti začínali vždy téměř od začátku, než poznali všechny problémy v této oblasti a skončili jako jejich předchůdci. Zůstalo pouze několik, kteří se problému věnovali celoživotně. Také vlády v průběhu let vydaly množství propagandistických studií, které měli za cíl analyzovat efektivitu prostředků vynaložených pro „řešení problémů cikánských obyvatel“. Avšak společně s ústředním výborem komunistické strany Československa nikdy neuznali romskou národnost. Jediná možnost, jak tzv. Cikány integrovat, byla násilná asimilace. Programy začlenění se zabývaly i další evropské země, které došly ke zjištění, že důsledky soužití „cikánského“ obyvatelstva s majoritní společností jsou v různých státech Evropy srovnatelné. I když se však mnohá opatření zdála neúčinná, státní orgány přistupovali k problému tak, že byla realizována mnohá pozitivní nařízení v sociální sféře, ve školství, výchově, kultuře i bydlení, která měla na romské obyvatelstvo kladný vliv. Zvýšila se gramotnost, klesla úmrtnost novorozenců a malých dětí a Romové se zapojili i do kulturního a politického dění. (Víšek, 1999. S. 192 – 195).

V sedmdesátých a osmdesátých letech tedy dochází k zásadním změnám v přístupu k romskému obyvatelstvu a v práci s ním. Pojetí donucovacích nařízení nahrazuje pojetí tzv. společenské integrace, která byla zaměřená více na výchovu, vzdělání a sociální zabezpečení. Tyto asimilační postupy měly velkou ideologickou podporu a rozhodoval o nich ústřední stranický výbor komunistické strany - politbyro. Ten o romské problematice rozhodoval v podstatě po celé období socialismu. (Fónadová, 2014, s. 24). V roce 1969 vznikla organizace Svaz Cikánů - Romů, kdy měli Romové první šanci se podílet na řešení tzv. cikánské otázky.

Působení svazu bylo založeno na rozvíjení etnických specifik a pomoci integrovat Romy do společnosti, avšak v roce 1973 byla jeho činnost zrušena komunistickou stranou Československa. (Horváthová, 2002, s. 53.)

V osmdesátých letech dochází k mírnému uvolnění a změně režimem určené dráhy společenské integrace a začalo se na ni hledět jako na částečnou adaptaci, lépe jako soužití s tím, že si Romové mohou uchovat některé ze svých etnických specifik. (Davidová, 1999, s. 36). Tedy v porovnání s uplynulými desetiletími, bylo toto pojetí určitým posunem kupředu. Stále však nebyli Romové jako etnická skupina uznáni, pohlíželo se na ně jako na skupinu s nízkou sociální inteligencí a je třeba je po vzoru většinové společnosti převychovat. (Horváthová, 2002, s. 53.)

Situace nadále byla pro Romy celkově nepříznivá, s ohledem na rovnoprávnost postavení, možnost hlásit se ke své etnicitě a rozvíjení své kultury a jazyka. (Davidová, 1999, s. 36).

V životě Romů však došlo od dob první republiky k mnoha významným změnám. *„Došlo k radikálnímu potlačení negramotnosti a bídy romského obyvatelstva zvláště tím, že se mnohonásobně zvýšila zaměstnanost Romů. Zlepšila se úroveň bydlení, zejména romských komunit žijících ve městech. Poprvé v historii se Romové stali masově rovnoprávnými poživateli zdravotní a sociální péče včetně prevence. Sociální péče pak dokonce častěji, než ostatní obyvatelstvo. Podíleli se na všech institutech sociálního zabezpečení.“* (Víšek, 1999, s. 212). Romové žili pod dohledem státních orgánů společně s majoritní společností, měli možnost čerpat stejné možnosti a mohli mít stejný životní standard. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 98 - 99).

Přes všechna tato opatření, však Romové i na konci této etapy nápadně zaostávali za ostatní populací a v mnoha hlediscích tento rozdíl ještě vzrostl. Krom toho si Romové zvykli na podporu ze strany státu, naučili se využívat sociální záštity, materiálních podpor a záruky zaměstnání. Díky státní asimilační politice, která měla Romy převychovat k obrazu majoritní společnosti, se změnil jejich pohled na vlastní osobní růst a odpovědnost. (Víšek, 1999, s. 212).

2. Romové v České republice po roce 1989

Po sametové revoluci v České republice dochází k mírnému euforickému stavu v návaznosti na listopadové události. Po prvotních slibech o svobodě, rovnoprávnosti a stejných šancích na vzdělání a lepších pracovních příležitostech pro každého, přišlo rozčarování. Na veřejnosti se objevují první závažnější problémy vztahů Romů a většinové společnosti. Povstávají konflikty mezi romským etnikem a skupiny skinheads a situace se stává velmi vážnou. (Sulitka, 1999, s. 222).

Změny po listopadu 1989 znamenaly šok pro všechny. Pro majoritu i pro Romy. Společnost byla najednou nastavena tak, aby každý hájil svá práva, staral se o své vlastní zájmy a že každý má právo na to, rozhodovat o svém životě a dalším fungování ve společnosti. Většina Romů toto nebyla schopná ve svém životě aplikovat. Neměli zkušenost s organizováním sebe sama, neuměli hledat svoji identitu a hájit své zájmy. Jejich společenství tvořila rodina, případně kmen. (Šiklová, 1999, s. 272 - 274). Romové doplatily nejen na asimilační politiku socialistického režimu, ale i liberální přístup státu po roce 1989. Mnozí byli bez vzdělání a pracovních návyků. Za socialismu pracovat museli a po roce 1989 o ni přišli, i o postavení s ní spojené. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 101 - 102).

Této době byly nově zakládány mnohé organizace, které začaly podporovat romskou kulturu, různá společenství a centra, dále nadace i občanská sdružení. Vznikala nová romská média, v roce 1991 bylo založeno Muzeum romské kultury v Brně a od roku 1990 se pořádají pravidelné romské folklorní festivaly. (Horváthová, 2002, s. 55 - 57.)

Po rozpadu socialistického režimu pro Romy nastala zcela nová situace. Počátkem devadesátých let romská populace prochází nápadnou společenskou a kulturní dezintegrací. Politická asimilace socialistického režimu vedla k rozpadu fungujících sociokulturních vztahů a vnitřní struktury pevných romských komunit. Romové neměli dostatečnou kvalifikaci a to pro ně bylo počátkem systematického znevýhodnění na nově vzniklém trhu práce. Ztratili svá stálá zaměstnání a nová získávali jen velmi obtížně. (Fónadová, 2014, s. 26).

Snahy o integraci se ukázali jako neúčinné. Tam, kde zanikali pracovní místa, v první řadě o práci přišli Romové. Neměli zastání u vedení podniků, při protekci

neměli šanci. S prázdnou vyšli i při řešení privatizace a pozemkových restitucí, s ohledem na to, že nikdy v minulosti nevlastnili majetek. (Mapes-Niediek, 2013, s. 27 - 28).

Záhy po získání svobody, kdy zpočátku docházelo k uvolnění napětí a zdánlivému přijetí Romské kultury, přišlo vystřízlivění ve vztazích jak ze strany Romů, tak majority. Vznikl velký nárůst nezaměstnanosti a vytvořený systém sociálních dávek žádným způsobem nemotivoval nezaměstnané k řešení jejich poměrů. (Horváthová, 2002, s. 57.)

3. Postavení Romů v současnosti

V této kapitole popíšu postavení Romů v současnosti, s jakými problémy se etnikum potýká, a konkrétně se budu věnovat čtyřem nejvíce problematickým oblastem, jako je vzdělání, zaměstnanost a bydlení a jako poslední budou popsány

Postavení Romů dnes a jejich místo v současné společnosti je velmi komplikované. Z jedné strany působí vnitřní vlivy etnické identity a dlouhé pohnuté historie, ze strany druhé vnější vlivy okolní společnosti, působící mnohdy rozporuplně. Romům se mění hodnotové orientace, které ale nemusí být v rozporu s jejich romstvím. (Davidová, 1995, s. 41.) Značným problémem je nově vzniklá chudoba, která v dobách socialismu byla spíše ojedinělá a krátkodobého charakteru. Integrace se pro Romy stává obtížnější a čím dál častěji se skloňuje slovo exkluze. Častěji se objevují sociálně patologické jevy jako kriminalita, lichva, kuplířství, prostituce a zneužívání návykových látek. Napětí mezi Romy a většinovou společností se zvětšuje a zvyšuje se výskyt rasového násilí. (Fónadová, 2014, s. 27).

Klára Samková (2011, s. 10) ve své knize pracuje s psychologickými aspekty, jako důvody sociálního vyloučení. Pracuje s možností, že je třeba romskou problematiku uchopit z psychologického hlediska. Říká, že Romové jsou ohroženi úzkostmi ohledně svého romství. Musí se vypořádat s existencionální úzkostí, která je pravděpodobně způsobená staletí trvajícím strachem o přežití, stálým stíháním za to, že jsou Romové a absencí vlastního sebezpřijetí. To vede až posttraumatické stresové poruše, kterou prožívají celé generace Romů, a dále to ovlivňuje určitým způsobem jejich každé další jednání. Aby tyto stresové činitele zmírnily, mají Romové osvojené určité prvky jednání, které jim brání vyjít ze sociálního vyloučení. To jim zaručuje určité zachování duševní integrity a možnosti přežití na skupinové i individuální úrovni.

Pro mě je to jeden ze zajímavých a uchopitelných pohledů na to, jak pochopit vzorce jednání Romů, jak vysvětlit jejich specifické chování a jakým možným směrem se lze dát v případné spolupráci s nimi. Musím ale upozornit na fakt, že ze svého pozorování v praxi zjišťuji, že mnoho tradičních vzorců a zvyklostí, již některé romské rodiny nedrží, případně neznají. Jejich chování je zcela individuální a ovlivněné zkušenostmi či prostředím, ve kterém se pohybují.

V dalších kapitolách podrobněji popíšu tři největší problémové oblasti, se kterými se společnost a Romové potýkají. Není to plný výčet překážek a problémů, ale dle mé zkušenosti z praxe jsou to ty, které se objevují nejčastěji a jeví se jako hlavní důvody sociálního vyloučení Romů. První oblastí je vzdělání, které je bohužel ve vztahu k romskému obyvatelstvu stále nedostatečně ošetřeno. Současná státní politika se snaží zavést inkluzivní vzdělávání, avšak stále se nedaří uvést do praxe tak, aby fungovalo. Ve své práci se často setkávám mezi učiteli s mnoha předsudky, nemají dostatečné znalosti o romském etniku a chybí jim určitý respekt a úcta v komunikaci s romskými žáky a jejich rodiči.

Další popisovanou oblastí je zaměstnanost, respektive nezaměstnanost Romů, se kterou souvisí. Dlouhodobá nezaměstnanost a ztráta pracovních návyků některých z nich je pastí, ze které se jen těžko dostává ven. Odmítavý postoj zaměstnavatelů vůči Romům jen zhoršuje situaci při hledání zaměstnání u těch, kteří by pracovat chtěli. Životní podmínky, ve kterých se mnoho romských rodin ocitlo, jsou hluboko pod standardem měřítka české majoritní společnosti. Rodiny žijí z dávek státní sociální podpory a dávek hmotné nouze. Mezi Romy se objevuje značná chudoba a někteří z nich si životní podmínky zvyšují různými nezákonnými způsoby.

Třetí popisovanou oblastí je bydlení. Dodnes stále mnoho romských rodin žije v takových bytových podmínkách, které si majoritní společnost dokáže jen těžko představit. Velká většina z nich žije na různých ubytovnách, kde jsou podmínky pro život neúnosné. Další žijí v uzavřené například ve starém statku a nejsou v kontaktu s okolím. Bydlení je tedy další z aspektů, které může podporovat sociální vyloučení.

Další podkapitolou, které se budu věnovat, jsou patologické jevy, které se mohou vyskytovat v souvislosti s romským obyvatelstvem a které přinášejí problémy v soužití jak Romům samotným, tak vzájemně s majoritou.

3.1 Vzdělání

Co se týká vzdělávání, prošli si Romové dlouhým vývojem po mnoha desetiletích. V období po válce se socialistické školství je snažilo plně zapojit do

vzdělávacího systému, romské děti začaly do škol docházet povinně a nedodržování školní docházky bylo přísně trestáno.

Nebyla zde snaha začlenit romské dítě tak, aby byly respektovány jeho identita, kulturní zvyklosti a odlišnosti, jazyk a vlastní hodnoty. V mnoha případech byla naopak snaha je potlačit. (Balabánová, 1999. s. 335). Bohužel se ukazuje, že tento přístup dodnes v některých školách přetrvává. *„Vzdělávání romských dětí a nutnost uplatňování multikulturních principů ve školní praxi je v naší vzdělávací struktuře stále považováno za okrajovou záležitost“*. (Balabánová, 1999. s. 335). Balabánová (1999, s. 335) také poukazuje na fakt, že je nutno na vzdělávání romských dětí pohlížet jako na problém, jehož řešení by mohlo významně ovlivnit soužití romské populace s majoritní společností. Říká, že vzdělání je klíčové pro samotné Romy i pro společnost ve které žijí. Plnohodnotná vzdělanost romských dětí může být vstupem ke kvalitnímu soužití různých kultur.

Na děti z romských rodin, bývá hleděno jako na děti patřící do tzv. skupiny sociálně znevýhodněných žáků. S tímto pojmem bylo pracováno v zákoně č. 516/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Eva Janečková (2016) popisuje, že žák, kterého se sociální znevýhodnění týká, je ohrožen, nebo dokonce skutečně selhává ve vzdělání. Důvody neúspěchů ve škole nejsou tedy ze zdravotních či psychických důvodů, ale hledáme příčinu v sociálním prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, nebo může být ovlivněno jinými životními událostmi z jeho života. Mezi ně může patřit náhlá ztráta rodiče dítěte, ztráta bydlení, stěhování se a podobně. Dítě je nedostatečně podporováno rodinou či příbuznými při přípravě do školy, neprobíhá komunikace rodiny se školou, dalším faktorem může být jazyková bariéra a v neposlední řadě také případné rizikové chování žáka. Nejasný výklad zákona změnil nový zákon č. 82/2015 Sb., kterým byl původní zákon 561/2004 Sb., změněn. Pojem „sociální znevýhodnění“ byl zrušen.

Ačkoliv ze zákona o vzdělávání pojem sociální znevýhodnění vymizel, je třeba opravdu přijmout skutečnost, že Romové jsou jako etnická skupina ve vzdělávání značně znevýhodněny a celkově postavení romského dítěte v českém vzdělávacím systému není dobré. To značně omezuje jeho vzdělanostní šance a vyhlídky. Jen velmi malé procento mladých Romů pokračuje po základní škole na

některé ze středních škol ukončenou maturitou, jen mizivé procento jich školu úspěšně dokončí a ještě menší počet Romů absoluuje některou ze škol univerzitního typu. Není však zřejmé, zda toto vyřazování ze vzdělávacího procesu je důsledkem primární chudoby, nebo souvisí s diskriminací. Jeden z možných důvodů může být i nedostatečná motivace žáků a studentů s ohledem na nabízené učivo. Ve škole se Romové nic nedozvědí romských o dějinách, o jazyce, zvycích či podobně. (Fónadová, 2014, s. 29). Úřady jsou k záškoláctví v mnoha případech tolerantní a to i z důvodu, že učitelé ze základních škol ani nemají snahu dostat romské děti zpět do svých tříd. Je běžnou praxí zařazovat romské dítě do automaticky do speciální a praktické základní školy, aniž by se hledělo na jeho opravdové nadání. Důvodů se vždy najde dostatek. Například, že dítě neumí držet v ruce tužku při zápisu, nemluví dobře česky a nerozumí zadané otázce. Některé školy nechtějí romské dítě přijmout z důvodu prestiže. (Mapes-Niediek, 2013, s. 44). Česká republika je proto terčem kritiky ze strany Evropské unie. Levínská (2013, s. 115) jako jedno z dalších vysvětlení uvádí, že je to zaběhnutý mnohaletý rituál mezi většinovou a menšinovou společností, který udržuje krizovou situaci. V našem případě napětí mezi českým učitelem a romským dítětem. Tento rituál neprobíhá na vědomé úrovni a není tedy vždy jasně identifikovatelný. Vše tedy souvisí spíše se sociální identitou, než s mentální úrovní romských dětí.

To vše ale nevysvětluje špatnou školní docházku a nízkou touhu po vzdělání. V zemích jako je Česká republika a Slovensko stále přetrvává praxe, že romské dítě je v běžné škole šikanováno z důvodu barvy pleti, oblečení, špatné hygieny či nesprávné výslovnosti v češtině nebo slovenštině. A to jak ze strany spolužáků a jejich rodičů, tak ze strany učitelů. Toto je bohužel běžná praxe a romské děti nejsou na mnoha školách vítány. (Mapes-Niediek, 2013, s. 45 - 46).

Michael Rádl (2013, s. 144 – 149) ve svém výzkumu zjistil, že v romských rodinách chybí tzv. věkové skupiny, které by zastávaly některou ze sociálních funkcí. Důraz je kladen na různé věkové stupně a důležité je, že každý věkový stupeň má jiný obsah, než je tomu u majoritního obyvatelstva. Právě podle věkového stupně, je také ovlivněno jednání s jedincem, který k různému věkovému stupni patří. A vzdělání je jedna z oblastí, kde se odlišný přístup projevuje. Dá se tedy říci, že asi do 12 let věku, je na osobu pohlíženo jako na dítě. Zlom přichází po třináctém roce,

kdy se dítě mění na „malého dospělého“. Dospívající dítě začíná navazovat partnerské vztahy, zapojuje se do výdělečné činnosti a do rodinných struktur společně s dospělými a v mnoha případech je toto počátkem špatné školní docházky či důvodem k ukončení studia.

Ani pro učitele není jednoduché učit ve třídách, kde je více romských dětí. Potýkají se s mnohými problémy, mezi které patří především nezajem rodičů. Bývá to tak, že rodiče jsou mnohdy víc problémoví, než samotné děti. Samotná práce učitele je velmi obtížná, zažívají pocit frustrace, neúspěchu a chybí jim pozitivní hodnocení ze strany rodičů, či veřejnosti. Tyto pocity však zažívají i samotní žáci. (Pape, 2007, s. 49)

Dále popíšu další z aspektů, které považuji za důležité při vzdělávání romských dětí a při posuzování důvodů, proč romské rodiny podceňují školní docházku a děti školu zanedbávají.

Romská rodina zastává především biologickou funkci a její hlavní náplní je přežít. Ne zcela všichni dosud chápou evropské pojetí vzdělání, které je založené na memorování abstraktních pojmů, bez názorného využití v praxi. Romové zkušenosti nabývají v rodinách pomocí pozorování a zážitků a důležité pro ně jsou především praktické dovednosti. Pro přijímání a předávání informací pro ně není důležité jen vnímat je očima a ušima, ale také prožitkem, hmatem a pohybem. Důležitá je motivace nejen dítěte, ale i jeho rodiny. Tedy práce s celou rodinou dohromady. A to z důvodu, že se mnohdy stává, že touha dítěte po vzdělání může být důvodem odchodu z komunity a následně i jeho vyloučení z ní. (Šišková, 2003. s. 19).

V mojí praxi se mnohdy u Romů setkávám s názorem, že vzdělání nepotřebují, protože stejně neseženou zaměstnání. Některé starší děti zpočátku chutí do dalšího studia mají, avšak postupně i oni nabývají dojmu, že je to nevyužitý čas a ze středních škol odcházejí.

Klára Samková (2011, s. 49) uvádí, že jedním z argumentů, proč Romové bojkotují vzdělání je přesvědčení, že ani to jim nezajistí získání uznání, nezlepší postavení ve společnosti a ani jim nezmrzí jejich existenciální osamělost. Dle jejího tvrzení, vzdělání přináší dvě výhody, a to společenský a ekonomický růst. Jedna výhoda není pro Romy vzděláním dosažena, a tedy jen poloviční prospěch není

uspokojivým faktorem pro motivaci ve vztahu k získání vzdělání. Nakonec ani ekonomický růst také není vždycky zaručen.

I přes to je na vzdělání hleděno jako na cestu k odstranění nezaměstnanosti a snížení sociálního propadu u Romů. Není ale možné nabízet práci a garantovat její trvání, když jí ubývá. Hodně řešená témata jsou funkční a finanční gramotnost, odborná kvalifikace a poradenství. Vzniká mnoho projektů na zvyšování kvalifikace, získávání diplomů s odborností a zlepšení uplatnění na trhu práce. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 106).

Vzdělání u romské populace přináší mnoho otázek a je předmětem různých studií. Je však skutečností, že většina Romů, kteří žijí ve vyloučených lokalitách, má základní vzdělání, případně nedokončené učňovské vzdělání. Děti nemají vzor u rodičů, nemají ani motivaci. A případné vzdělání nemusí být zárukou získání dobře placeného zaměstnání.

3.2 Zaměstnanost

Ačkoliv u většiny neromského obyvatelstva převládá představa, že Romové se odpradávně živili hlavně příživnictvím a drobnými i závažnými krádežemi, není to tak zcela pravda. I když někteří toto provozovali ještě mnoho let po válce, záleželo však na konkrétní skupině a prostředí, kde se pohybovali. Tuto formu obživy používali především ženy, případně i děti, pakliže nestačil mužův výdělek na uživení celé rodiny. Pouze v některých kočujících olšských romských rodinách bylo toto dříve hlavním zdrojem obživy a prostředek k zajištění ošacení, pro většinu Romů to však neplatí. Většina z nich se živila řemeslnictvím či hudbou. (Davidová, 1995, s. 48 - 49.)

Mezi tradiční řemeslné práce můžeme řadit kovo zpracující řemesla, tedy kotlářství, kovářství a zvonkařství, dále dřevozpracující řemesla, mezi která patří korytářství a košíkářství a ostatní řemesla, jako byla výroba předmětů z hlíny, výroba kartáčů, koňské handlířství či překupnictví. Rodiny využívaly k zabezpečení obživy i více způsobů. Kromě tradičních romských řemesel pomáhali soukromým osobám

se zemědělským hospodařením a za to dostávali většinou odměnu v naturáliích. (Kaplan, 1999, s. 353 - 354).

Po roce 1989 se hospodářství a organizace státu zcela změnila a nastoupil společenský a ekonomický liberalizmus. Každý mohl být tím, kým chtěl, Romové přestali být kontrolováni státem a dostalo se jim uznání jako národnostní menšiny. Avšak s liberálním smýšlením dochází k ohrožení existence Romů. Velké množství jich přišlo o zaměstnání a také o postavení s ní spjaté. V mnoha případech přišli o práci celé rodiny. Dalším zlomem v rovnosti Romů a majority bylo zrušení branná povinnosti v roce 2004 a nastává období odstraňování sociální nerovnosti. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 101 - 102). „*Ustanovila se tři dominantní schémata: Rom, jako příslušník národnostní menšiny, jako sociálně nepřizpůsobivý a jako sociálně vylučovaný.*“ (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 102).

V současné době jsou Romové systematicky na trhu práce znevýhodňováni. S ohledem na to že pracovní trh je pramenem hmotného zajištění a také měřítkem postavení ve společnosti, mizivé příležitosti pro získání zaměstnání jsou jedním z hlavních ukazatelů socioekonomického znevýhodnění Romů. Postavení na pracovním trhu se dále promítá do kvality života Romů a do životní úrovně celých rodin. Z výzkumů vyplývá, že většina nezaměstnaných Romů je bez práce dlouhodobě, někteří i několik let. (Fónadová, 2014, s. 28).

Důvodů pro tento jev je mnoho. Změnili se požadavky na trhu práce a také nároky na odbornost zaměstnanců. Romové pracovali v těžkém důlním průmyslu, v chemickém průmyslu a masově v zemědělství a stavebnictví. Po roce 1989 tyto podniky ve velkém zanikali, rozpadla se jednotná zemědělská družstva, byly zrušeny státní statky. Velké podniky se rozdělily na menší výrobní složky, byla snaha vyrábět kvalitnější výrobky za nižší výrobní a mzdové náklady, rostla tendence většího oceňování za kvalifikovanou a odbornou práci. To vše vedlo k masovému propouštění pracovníků za účelem snižování přezaměstnanosti a zbavování se přebytečných pracovních sil. S rozvojem soukromého podnikání rostla potřeba kvalifikovaných pracovníků především z ekonomické a právní oblasti, v oblasti administrativy, služeb, peněžnictví a státní správy. Začal být kladen důraz na samostatného a produktivního pracovníka, který bude mít výbornou pracovní

morálku a bude odpovědný. Nekvalifikovaných pracovních sil najednou nebylo třeba. Požadavky trhu práce tak převážnou většinu romské populace vyřadili z pracovního procesu. Ti přišli o práci mezi prvními. (Kaplan, 1999, s. 356 - 357).

Zánikem plánovaného hospodářství a ponecháním osudu na každém samostatně stoupala nejistota v sociální i ekonomické oblasti. Ukázalo se, kdo zůstane a kdo musí odejít. Konkurence na trhu práce vzrostla a pro Romy bylo těžké se do pracovního procesu zařadit zpět. Jejich závislost na sociálních dávkách je v očích veřejnosti postavila do role příživníků, těch co zatěžují sociální systém a mohou za ekonomické problémy státu. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 104 -105).

Se znevýhodněným postavením na trhu práce souvisí chudoba. Mnoho romských rodin žije právě pouze ze sociálních dávek, kterými jsou příjmy rodin dorovnávané do životního minima. Dávky jsou však koncipovány tak, aby překlenuly pouze krátkodobou nepříznivou sociální situaci, a není počítáno s tím, že by tato doba mohla trvat až několik let. Je tedy zřejmé, že životní standard, který zajišťují dlouhodobě sociální dávky, se nemůže rovnat životnímu standardu, který platí v dané společnosti dnes. Rodina si nemůže například dovolit nákup nových věcí dlouhodobé spotřeby a nemůže řešit nečekané finanční výdaje. (Šimíková, 2003, s. 66).

Chudoba tedy není problémem rozvojových zemí nebo minulého století. Je to téma aktuální i v dnešní době. Čím je člověk chudší, tím více potřebuje pomoc od společnosti. Ale v tomto případě je závislý na její ochotě, jakým způsobem může pomoci nejen jedinci, ale třeba i celým rodinám a společenským skupinám. Nejde totiž jen o problém jednotlivce jako takového, ale celé společnosti, který přesahuje do politického dění. (Ptáček, 2010, s. 63)

Veronika Kuříková (2010, s. 103) říká, že chudoba která souvisí se sociálním vyloučením není pouze zjevná a naprostá která je na první pohled vidět, ale může se objevovat i ve formě „nehmotného strádání“.

Čerpání financí z dávkového systému Romy staví do role závislých na majoritě, která toto nevnímá jako projev solidarity, ale jako parazitování na pracujících. Mnoho rodin, kde nikdo nepracuje, žije z dávkového systému po řadu

let. Rodiny jsou postiženy chudobou a svoji situaci řeší půjčováním peněz od nebankovních společností, či do lichvářů. Závazky, které jim vzniknou, však většinou nemohou splácet a tím se propadají na ještě větší sociální dno. (Doubek, Levínská, Bittnerová, 2015, s. 106 -105).

3.3 Bydlení

Nezanedbatelná část romských rodin v České republice se nachází v bytové nouzi a je pro ně nezbytné hledat různé cesty ke standardnímu bydlení. Nový zákon o sociálním bydlení, by měl být cestou, jak zvýšit šance na jeho získání. Ve své praxi se setkávám s mnoha romskými rodinami, které žijí v nevyhovujících podmínkách na ubytovnách, kde mnohdy nejsou dobré hygienické podmínky, jednotlivci se dostávají do sporů ohledně společného soužití a sdílení společných prostor. Ceny za ubytování jsou většinou neadekvátní k nabízenému bydlení. O vyhovující bydlení romské rodiny přijdou z mnoha důvodů. Stává se, že nový majitel v důsledku vypuzení nechtěného nájemníka nechá uživatele bytu pod různými sliby i pohrůzkami podepsat nevýhodnou smlouvu a nájem ukončí, či z důvodu neplacení nájemného, nebo energií. Nájem i zálohy na energie jsou mnohdy tak vysoké, že rodina upadá do dluhové pasti a již není schopna bydlení dál udržet.

S ohledem zkušenosti s bydlením a sociálními problémy, kterými si Romové za poslední roky prošli, někteří experti zaregistrovali v některých lokalitách změny v bytové politice tím směrem, že byla vytvořena romská ghetta, aby byli Romové odděleni od většinové společnosti. (Jakoubek, 2008, s. 178).

Jakoubek (2008, s. 182) dále uvádí, že i když jsou Romové skupinou, která v minulosti kočovala a nemají tendenci trvale osídlivat nějaké teritorium, většina Romů je v dnešní době usazena a to buď dobrovolně, nebo násilně. Pojetí státu, nebo lépe hranic pro ně má ale zcela jiný význam, než pro majoritu. Toto se ukazuje především na migraci a to jak v minulosti, kdy Romové unikali před pronásledováním, tak v dnešní době při cestě za hledáním lepších socioekonomických podmínek. Mnozí Romové jsou stále připraveni k případnému odcestování z místa bydliště, ve kterém se zrovna nacházejí. Patří to prostě k jejich identitě.

Situace velkého počtu romských domácností v oblasti bydlení je považována za velmi vážnou. Je zde patrný velký propad a nárůst již zmiňovaných předražených ubytoven. Je téměř nemožné, aby romské rodiny sehnali bydlení prostřednictvím realitních kanceláří a to především bydlení v podnájmech u soukromých vlastníků, nebo měli možnost standardního bydlení v pronájmu. Obecní bydlení je regulováno nařízeními obcí a měst a většinou se na ně vztahují přísná pravidla, která romští žadatelé nesplňují. Například nutnost trvalého pobytu na území obce či absence dluhů vůči obci. Byt v osobním či družstevním vlastnictví je nedostupný zcela. Jediným východiskem jsou tedy ubytovny, které jsou ale pro rodiny s dětmi na delší pobyt nevhodné. Pokud rodina přijde o standardní bydlení a je nucena přestěhovat se do ubytoven a vyloučených lokací, je zde velmi malá pravděpodobnost, že se odsud odstane zpět a získá opět bydlení lepší. (Strategie romské integrace do roku 2020, s. 24).

3.4 Kriminalita a patologické jevy

Patologické jevy se samozřejmě vyskytují u všech národů a etnických skupin, a u romského obyvatelstva tomu není jinak. Vzhledem k tomu že mezi obyvateli většinové populace panuje vůči Romům jistá nevraživost, dá se říci, že je na romskou kriminalitu pohlíženo s větším odporem a je na ni více poukazováno.

Veřejností jsou Romové vnímáni jako ti, kteří přinášejí společnosti jenom problémy. Důvody, pro které je společnost hodnotí odmítavě, jsou například to, že žijí příliš hlučně, odlišným způsobem života, jsou nápadní a vyžadují větší opatrování od státu a na druhou stranu státu nic nepřinášejí. (Moulisová, 2001, s. 155).

Díky negativnímu pohledu společnosti, je majoritou často poukazováno na asociální chování Romů a vytýkáno jim, že se kriminality dopouští častěji. Navíc majoritní populace ve svém mínění soudí, že Romové na postih za spáchaný čin nehledí jako na odstrašující příklad pro ostatní, ale jako na úspěch, protože pobyt ve vězení jim zvyšuje postavení a považují to za hrdinský čin. Dalším faktorem je všeobecný názor, že Romové si díky svému odporu k poctivé práci a vysoké nezaměstnanosti, snaží zvyšovat svoji životní úroveň pomocí krádeží, příživnictví

a zneužíváním sociálních dávek. Pokud už pracují, tak jsou nespolehliví a neukáznění. Většinová společnost na ně pak hledí jako na jedince, kteří nechtějí se svým životem naložit tak, aby za něj vzali odpovědnost, a naopak zneužívají různými metodami štědrost společnosti, svoje nároky dále zvyšují, případně poskytnutou pomoc zneužijí k jiným účelům, než byla původně myšlena. To se týká vybydlování poskytnutých bytů, sestěhování mnoha rodin k jedné, která má dostupné bydlení, zneužití dávek pro děti apod. (Večerka, 1999, s. 419).

Na druhou stranu ale nelze v žádném případě říci, že by Romové měli větší sklon ke konání trestné činnosti, než jiné národnosti. Statistiky kriminálních činů, které by rozlišovaly pachatele podle etnika, žádné evropské země nevedou. V dnešní moderní společnosti je při vyšetřování normu to, že zločinnost nesouvisí s příslušností k nějaké minoritě. Naopak cílené upozorňování na konkrétní národnost je při hledání pachatele doslova zakázáno. Důvody pro to jsou opodstatněné tím, že by poukázání na příslušnost pachatele vyvolávalo ještě více nevraživosti a špatných nálad ve společnosti. (Mapes-Niediek, 2013, s. 109 - 110).

Kriminalita u Romů má svá určitá specifika. Většinou se jedná o kriminalitu majetkovou a je třeba říci, že se vesměs nejedná o příliš velké škody. Krádeže bývají většinou náhodné a to v případě, že mají vhodnou příležitost krádež provést. V drtivé většině případů je to prováděno za účelem zlepšení momentální špatného sociálního či finančního stavu v rodině. Nejsou většinou nijak rafinovaní a na akci se dopředu příliš nepřipravují. Ani materiálně či technicky, inspirují se okamžitou situací a jejich činnost je páchána bez nějakých hlubších příprav a představ o tom, co s lupem udělají. Nutno však podotknout, že jejich způsob provedení je často zkratkovitý a někdy dopadne nešťastně či dokonce fatálně. Velkou roli v tom hraje užití alkoholu a poslední dobou také drog. Ve snaze následně zakrýt prvotní majetkový přečin, kdy je třeba ochromit oběť přepadení či svědka, může toto po užití nadměrné brutality skončit těžkým zraněním či smrtí. Samozřejmě ve společnosti je to hodnoceno jako obecný rys romské povahy a asociálnosti. (Večerka, 1999, s. 433).

Znepokojivá je však kriminalita romské mládeže. Vyskytuje se jak u dětí do 15 let věku, tak u mladistvých tedy od 15 let do 18 let a to poměrně docela často. Je pravděpodobné, že vzhledem k tomu, že dítě není trestně odpovědné, může být pro

trestnou činnost zneužíváno. Ke kriminalitě romské mládeže dnes bohužel neodmyslitelně patří závislost na návykových látkách. Díky potřebě opatření si drog, kriminalita dále stoupá. Tento problém vnímají i samotní Romové a cítí potřebu více se věnovat mládeži, preventivně působit již na děti a mít dostupnost k informacím. Na druhou stranu je třeba informovat společnost o tom, že kriminalita u Romů není ničím výjimečným a je v porovnání s většinovou společností v normě. (Moulišová, 2001, s. 159 - 160).

Struktura romské kriminality je od většinové populace odlišná. Je pravdou, že ženy, mladiství a děti se delikventního chování dopouštějí častěji, než u majority. Romové se ve větší míře podílejí na kriminalitě mravnostní, jako je násilnění a zneužívání, na obyčejných krádežích a vloupáních a na kriminalitě násilné. Tam můžeme zařadit vraždu, loupežné přepadení, omezování osobní svobody a různá ublížení na zdraví v důsledku rvačky. Mezi patologické chování jistě můžeme řadit i prostituci, ale ta dnes již není trestným činem. Nicméně se k ní váže další kriminální činnost jako je obchodování s lidmi, krádeže a zneužívání drog. Prostituce bývá většinou nějak organizována a prováděna i pouličně. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 140).

Majetková trestná činnost má u Romů svá specifika. Jedná se především o kapesní krádeže. Ačkoliv jsou škody u této trestné činnosti zjevně malé, většinovou populací je to vnímáno tak, že právě tato činnost je Romům vlastní a může to posilovat nevraživost vůči nim a vést k jejich odsuzování. Hospodářské trestné činnosti se Romové věnují v menší míře, než je většinovou populací vnímáno. Sem spadají především podvody. Nejzávažněji se tedy jeví již zmiňované kapesní krádeže, kuplířství a loupeže, kterých se dopouští i mnoho mládeže. (Moulišová, 2001, s. 162 - 164).

Specifickou oblastí v této kapitole je záškoláctví romských dětí. V části o vzdělávání, jsem popisovala různé důvody, proč romské děti mají problémy s docházkou do školy. Jako sociální pracovnice orgánu sociálně právní ochrany dětí se s tímto jevem setkávám často.

Povinnou devítiletou školní docházkou upravuje v České republice § 36, zákona 561/2004 Sb. ve znění účinném od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017, o předškolním,

základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Upravuje délku základního vzdělávání, věk dítěte při nástupu do školy i povinnost zákonného zástupce dítěte přihlásit dítě k základnímu vzdělávání (Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>[8. 4. 2017]). Dalším dokumentem je Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, který upravuje jednotné postupy ve školách pro uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a dále upravuje postupy při prevenci a postihu záškoláctví. Pokud má škola podezření na záškoláctví, může požadovat doložení nepřítomnosti z důvodu onemocnění lékařským potvrzením. Dále je škola při podezření ze záškoláctví povinna oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany skutečnosti, že se jedná o děti, které spadají do §6, Zákona 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů sociálně-právní ochrana se na ně zaměřuje. Při vyšší počtu neomluvených hodin, tedy více jak 10, ředitel školy svolá školní výchovnou komisi a pokud je neomluvených hodin více jak 25, je ředitel povinnen, v souladu se zákonem, toto bezodkladně oznámit s odpovídající dokumentací příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, nebo školskému odboru pověřeného úřadu. Zákonní zástupci mohou být v tomto případě potrestáni pro přestupek a v případě, že se jedná o opakované záškoláctví dlouhodobého charakteru, je toto hlášeno polici ČR jako zanedbání povinné školní docházky a dále řešeno jako podezření spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže. (Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37923>[8. 4. 2017]).

4. Inkluze versus Exkluze Romů

V této části práce se budu zabývat pojmy inkluze, exkluze a pojmem **integrace**. Ráda bych se krátce zastavila u významu inkluze a integrace. Je otázkou, zda v dnešní české společnosti, lze dosáhnout inkluze a zda by nebylo vhodné usilovat o tzv. integraci. Vládní a krajské dokumenty, se právě zabývají programy a strategiemi pro integraci.

Sociologický slovník vysvětluje pojem integrace začlenění osoby do skupiny tak, že bude všemi členy akceptován. Integrovanou společnost vidí jako takovou, která je na jedné straně ve shodě se vztahy mezi penězi, prestiží a moci a schopnostmi a straně druhé s jejich propojením se systémem dělby práce. Pokud tomu tak není, přicházejí sociální konflikty. (Jandourek, 2007, s. 109).

Slovník sociální práce dále uvádí, že integrace je opakem sociálního vylučování a je snahou o začleňování sociálně či zdravotně znevýhodněných osob do společnosti. (Matoušek, 2003, s. 86).

Se slovem Integrace budu dále v textu také pracovat. Integrace by měla být přirozenou věcí moderní společnosti a trendem sociální práce obecně. Pokud osoby nejsou samy schopny integrace dosahovat, je potom třeba je aktivně podporovat a vytvářet vhodné podmínky. Oproti tomu inkluze by měla být již zahrnutí či celkové přijetí do společnosti. Je to vlastně proces, který nikdy nekončí a osoba je zcela přijata do života majoritní společnosti a zúčastňuje se všech běžných aktivit.

4.1 Sociální inkluze

Pojem sociální inkluze je ve slovníku sociální práce vysvětlen jako sociální soudržnost. Měla by být ideálem sociální politiky a opakem sociálního vyloučení. S pojmem pracují i dokumenty Evropské unie, které takto pojmenovávají snahu o vyrovnání rozdílů v bohatství v jednotlivých regionech Evropské unie. Uvádí, že sociální soudržnosti, tedy inkluze, má být dosaženo podporou práce a vzdělávání. (Matoušek, 2003, s. 215.).

Sociologický slovník inkluzi definuje jako: „vyšší stupeň integrace postižených nebo znevýhodněných jedinců do společnosti a jejích institucí“. (Jandourek, 2007, s. 107).

Dne 23. 2. 2015 vláda schválila Strategie romské integrace do roku 2020. Odbor lidských práv a ochrany menšin Úřadu vlády - Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, která byla hlavním zpracovatelem strategie, při jejím vytváření úzce spolupracovala s romskou veřejností, zainteresovanými subjekty a dalšími experty. Podstatnou roli měl v procesu tvorby Strategie Výbor pro spolupráci se samosprávami a tvorbu koncepce romské integrace. Schválením Strategie romské integrace do roku 2020 došlo k významnému posunu v oblasti integrace Romů. Jsou zde vytvořena opatření, která do roku 2020 povedou ke změně negativních trendů ve vývoji situace velké části Romů v České republice v klíčových oblastech života. Budou se podílet na vzniku pozitivních změn, které povedou k odbourání nepřijatelných rozdílů mezi Romy a majority a zajistí Romům ochranu před diskriminací, bezpečné soužití, podpoří rozvoj romské kultury, jazyka a jejich participaci. Souběžně funguje i monitorovací mechanismus, který je vyžadován Evropskou komisí a je podmínkou pro čerpání financí z Evropských strukturálních a investičních fondů.

Podle dokumentu Strategie romské integrace do roku 2020 (2015, s. 12) je začleňování opačným procesem vylučování, který umožňuje, aby osoby sociálně vyloučené nebo vyloučením ohrožené dosáhly na možnosti a příležitosti, které jim mohou pomoci se opět zapojit do všech oblastí života, myšleno oblast ekonomická, sociální a kulturní, a dále žít tak, jak je v dané společnosti pokládáno za běžnou normu. Termín integrace je dále chápán v širším významu a zahrnuje všechny rozměry společenského života, dále tedy identitní, kulturní a politickou.

Teprve koncem devadesátých let vláda pojmenovala do té doby zapovězené téma sociálně vyloučených lokalit a osob a začali být vládou přijímány tzv. koncepce romské integrace. Avšak až v roce 2006 Ministerstvo práce a sociálních věcí prezentovalo první celistvou analýzu toho, jak to v Česku s vyloučenými lokalitami je ve skutečnosti. Ve zprávě se objevilo, že v České republice je minimálně 300 sociálně vyloučených lokalit ve 150-ti městech. Tato zpráva byla šokující i pro

odborníky z terénu. Postupně se ukázalo, že je to velký problém hlavně v pohraničních, dříve průmyslových oblastech. V roce 2007 soud ve Štrasburku potvrdil, že romské děti jsou v Čechách neoprávněně posílány do speciálních škol a poukázal na segregaci romských dětí. A tím dochází k výraznějšímu prohloubení problému sociálního vyloučení. Po roce 2010 došlo ke druhé vlně migrace, bytové gangy skupovali byty od zadlužených občanů a nabízeli jim laciné, polorozbořené domy ve vybydlených regionech. To vše vedlo k pomalému poznání, jak velký problém sociální vyloučení v Česku je. Města a obce se začala zapojovat do programu komunitního plánování. Mnohá vedení radnic již pochopila, že cesta k začleňování vede právě přes preventivní práci a že zásadní roli v tom hrají právě obce a města. Ukázalo se, že správně řízená a profesionálně vedená politika začleňování je velkým přínosem pro všechny obyvatele. Snižuje se kriminalita pocházející z chudoby, zabývá se problémem vyděračských ubytoven, zvyšuje bezpečí v ulicích a na veřejnosti. Vznikají nové služby pro řešení finančních obtíží, dluhové poradny, plány pro zaměstnanost, veřejné služby a podobně. Přesto, je však sociální začleňování málo populární a najdou se tací, kteří tímto směrem jít nechtějí a své sociálně vyloučené občany ignorují či se jich přímo zbavují. (Šimáček, 2012, Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=393> [29. 4. 2017]).

Severová a Vrzáček téma sociálního vyloučení dále rozvíjejí v práci, která se zabývá postoji komunálních politiků k sociálně vyloučeným lokalitám. Z výzkumu vyplynulo, že rozdíly jsou především v přístupu vedení samospráv, kdy každé vedení má jiný vztah k inkluzi a pociťuje rozdílnou míru odpovědnosti za ni. Také jsou rozdílné přístupy sociální odborů v různých obcích. Jedny jednájí aktivně, druzí ne. Za důležité považují, jak moc jsou politici zaangažováni do problematiky. Tedy jak rozumí sociálnímu vyloučení a znají lokalitu, jak vysoce přijímají odpovědnost za proces sociálního začleňování, jak má obec zpracované plánování do budoucna a jako poslední oblast je samotná realizace podpory a spolupráce s organizacemi, které se na procesu podílejí. Z jejich výzkumu vyplynulo, že pro úspěšnou integraci je důležité, aby obce, za pomoci komunální politiky přebírali odpovědnost. (Severová, Vrzáček, 2015).

4.2 Sociální vyloučení

Sociální exkluze – slovník sociální práce uvádí termín sociální vyloučení. „*Termín označuje obvykle komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. Nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt.*“ (Matoušek, 2003, s. 217.). Charakteristické pro ni je, že může mít rozdílnou úroveň a pozměňuje se v čase. Je vyjádřením chudoby, života bez podílu na zaměstnanosti a vzdělání, s nevyhovujícím bydlením, nízkým příjmem. Člověk je izolován o samotě, či v malé skupině shodně deprivovaných osob na okraji společnosti. U osob, které jsou vystaveny zkušenosti, že pro ně není ve společnosti místo, může dojít k chronickému stresu. (Matoušek, 2003, s. 217.).

Sociální vyloučení je závažný problém na celém světě. Do skupiny ohrožené sociálním vyloučením patří zejména osamělí rodiče s dětmi, dlouhodobě nemocní a zdravotně postižení lidé, důchodci a etnické skupiny. Romové jsou sociálním vyloučením ohroženi velmi výrazně a jejich šance na zapojení do běžné společnosti jsou velmi malé. (Navrátil, 2003, s. 15).

Navrátil (2003, s. 33 – 35) dále definuje, ve které z oblastí života se sociální vyloučení nejvíce projeví. Je to především chudoba a nízký příjem, omezený přístup na pracovní trh, malá sociální podpora a absence sociálních sítí, život a bydlení v souvislosti s lokalitou a nedostupnost služeb. Právě chudoba je nejpatrnější z těchto prvků v procesu vylučování. Váže se na ni nezaměstnanost a ztížený přístup na trh práce. Charakter lokality se projevuje kvalitou bytů, sociálními vztahy a jejich provázaností v komunitě a četností občanských i podnikatelských aktivit. Ve vyloučených lokalitách je toto pouze v nízké míře a mnohdy nekvalitní. Celkově sociální vyloučení definuje takto: „*Sociální vyloučení je proces (nebo stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém i politickém a občanském životě společnosti.*“ Říká, že tento stav je likvidační jak pro skupinu samotnou, tak pro okolí. Vyloučená skupina žije v těch nejhorších životních podmínkách, pro zbytek společnosti je to důkazem její nefunkční solidarity a předpokladem pro vznik konfliktů a vyhrocených situací.

Člověk, který je ohrožen sociálním vyloučením, není schopen dosáhnout na obvyklé způsoby života ve společnosti, ve které žije a není schopen využívat všech stránek společenského života a to především z důvodů nízkého příjmu. Tento stav vede k sociálnímu napětí mezi oběma stranami a k různým politickým rizikům. K tomu se také váže rozdílnost v uplatňování politických, sociálních a občanských práv. (Kepková, Víšek, 1999, s. 390).

Co staví Romy do skupiny sociálně vyloučených? Popisovala jsem oblast zaměstnání a vzdělání, která nevíce ukazuje oblast vyloučení. Fónadová (2014, s. 28 - 29.) uvádí, že v porovnání s majoritou jsou životní šance Romů právě v těchto oblastech nepoměrně nízké. Je to pravděpodobně jediná skupina s takovou vysokou mírou nezaměstnanosti. Převážná většina z nich je nezaměstnaná dlouhodobě. Stejně tak je to se vzděláním. Romské dítě má prostě malé šance na dobré vzdělání. Poukazuje na nerovné sociální šance Romů oproti většinové společnosti. Dosahují nápadně nižšího vzdělání a jsou u nich patrné výrazně vyšší hodnoty nezaměstnanosti. V případě, že zaměstnaní jsou, bývají obsazováni do nejnižších pracovních pozic na pracovním trhu. Přiklání se k vysvětlení, že to je důsledkem politického systému a socioekonomických podmínek ve spojení s etnokulturními odlišnostmi. (Fónadová, 2014, s. 43).

Doubek, Levínská, Bittnerová (2015, s. 107) zase popisují, že by se mohlo zdát, že sociální exkluze je výsledkem života z dávkového systému v důsledku chybějícího zaměstnání. To vyvolává různé negativní představy o Romech a stigmatizuje je slovem nepřizpůsobivý. A dále na ně pohlíženo jako na ty, co nemají ve společnosti co dělat a musí z ní zmizet pryč.

Kouba (2014, s. 46) dále říká, že situace Romů má jasné linie. Uvržení do hluboké sociální izolace v důsledku ztráty zaměstnání, kterou Romové měli za socialismu a uzavření v oblastech pro sociálně vyloučené a dlouhodobě nezaměstnané, jen prohlubuje rasovou diskriminaci a předsudky vůči tomuto etniku. Co na tom, že případná volná místa byla obsazena levnou pracovní silou ze zahraničí.

Podle dokumentu Strategie romské integrace do roku 2020 (2015, s. 12) trpí až polovina romské populace u nás chudobou a je postupně vytěšňována na okraj

společnosti. Sociálním vyloučením je buď ohrožena, nebo v sociálním vyloučení přímo žije. Vyloučení u Romů je procesem, kdy jsou buď samostatní Romové, romské rodiny nebo skupiny v určité lokalitě vytlačovány ze společnosti, nemají přístup ke zdrojům a příležitostem, nebo jen velmi omezený, tak jak je to běžné u ostatních ve společnosti.

Z pozorování a ze zkušenosti z mojí praxe mohu říct, že pokud se rodina dostane do takto nepříznivé sociální situace, jen velmi těžko se z ní vrací zpět do života, který je majoritou považován za normu. Oblasti vyloučení jsou většinou propojené a málokdy rodina prožívá jen jednu z popisovaných situací a řeší ji jako samostatný problém. Je to takzvaně začarovaný kruh, kdy jedna oblast sociálního vyloučení navazuje na druhou, případně ji spustí. V očích většinové společnosti je pak sociální vyloučení chápáno spíše jako svobodné rozhodnutí Romů k tomu takto žít, ať už z pohodlnosti, či vypočítavosti, než jako následek působení nepříznivých vlivů.

Sociálním vyloučením se potýkají Romové v celé Evropě. Jsou dlouhodobě nezaměstnaní, jejich životní podmínky se za poslední roky zhoršili, ačkoliv jsou občany Evropské unie. A současně i postoj většinové populace v Evropě je obecně nepřátelský. Snahou o změnu je investice do vzdělávání. Vznikají projekty pro zpřístupnění vzdělání všem romským dětem v celé Evropě. Na vzdělávací programy dále navazují programy zaměstnanosti, aby byl zmírněn problém nepřátelství a odmítání.

(Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/2013/nov/26/europe-roma-working-class-george-soros> [29. 4. 2017]).

5. Popis regionu

Lokalita Hrochova Týnce se nachází v Pardubickém kraji, který je svou polohou umístěn ve východní části Čech. Severovýchodní hranice je ohraničena jižní částí Orlických hor a západními svahy Hrubého Jeseníku. Ty tvoří zároveň i státní česko-polskou hranici. Jižní a jihovýchodní okraj je lemován vrchovinou Žďárských vrchů a Železných hor. Střed a východ kraje dotváří polabská nížina.

V Pardubickém kraji nalezneme čtyři okresy – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Dále zde je patnáct obcí s rozšířenou působností. Chrudim je jednou z nich a Hrochův Týnec leží právě v lokalitě Chrudimska. (Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubick%C3%BD_kraj [20. 5. 2017]).

Chrudim je obec s rozšířenou působností 3. Stupně (dále jen ORP), která zajišťuje výkon samostatné a přenesené působnosti dle z.č. 128/2000 Sb., o obcích. Je spravována zastupitelstvem obce; dalšími orgány obce jsou rada obce, starosta, obecní úřad a zvláštní orgány obce. Od roku 2003 byly po proběhlé reformě veřejné správy zrušeny okresní řady a Chrudim přestala být sídlem okresního úřadu. Nyní její správní obvod zahrnuje 86 obcí. ORP Chrudim leží v jihozápadní části Pardubického kraje. V rámci kraje jsou jejími sousedy na východě s ORP Vysoké Mýto a Litomyšl, na severu ORP Přelouč, Pardubice a Holice, na jihu ORP Hlinsko a Polička a částečně s ORP Chotěboř z Kraje Vysočina a na západě s ORP Čáslav ze Středočeského kraje. Její rozloha činí 74 612,8 ha (16,5 % rozlohy Pardubického kraje). Díky tomu a také počtem obcí ve správním obvodu je největší ORP v Pardubickém kraji. Další členění připadá na spádové oblasti pověřených obecních radů, kterých je 6. Jsou to Chrudim, Chrast, Heřmanův Městec, Skuteč, Třemošnice, Nasavrky. (Dostupné z: <http://www.chrudim.eu/administrativni%2Dcleneni/d-6984/p1=2013> [20. 5. 2017]).

V ORP Chrudim se nachází několik vyloučených lokalit. Jedná se o lokalitu v Chrudimi, v Prachovicích, v Hrochově Týnci a dále aktuálně zmapované nově vzniklé lokality například v Luži a blízkém okolí, Chrasti, Podlažicích, Skutči nebo Čankovicích. Jsou to malé lokality, které vznikají v závislosti na stěhování rodin a mají značnou dynamiku vývoje. Lokality vznikaly sestěhováním občanů ze slabších sociálních vrstev z městských bytů do sociálních bytů a ubytoven. Tito lidé

dluží na nájemném a mají převážně nižší společenský status. Ke společným znakům, tedy k problémům a rizikům v lokalitách patří neuspokojivé bydlení většinou velkého počtu osob pohromadě, velká nezaměstnanost, závislost na dávkách ze sociálního systému, zadluženost rodin, nelegální práce, drobná kriminalita spojená s konfliktními situacemi se spoluobčany, velmi nízká úroveň vzdělání a nízká docházka dětí do mateřských škol či nedobrá zdravotní stav obyvatel. Obce se potýkají s nedostatkem bytů, financí a omezenou nabídkou sociálních služeb. (Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji-2016-2020/84106> [20. 5. 2017]).

5.1 Demografická struktura obyvatel

Přesná čísla, která by určovala počet zde žijících Romů, neexistují. Dokument Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji (dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji-2016-2020/84106> [23. 8. 2017]) uvádí, že při odhadech počtů příslušníků romské minority je vycházeno z odhadů romských koordinátorů, sociálních pracovníků na obecních úřadech, terénních sociálních pracovníků a dalších osob, které se touto problematikou zabývají. Údaje jsou ale zkresleny velkou migrací Romů v rámci celého kraje i České republiky. V současné době je počet Romů v Pardubickém kraji odhadován i s ohledem na migraci mezi 10 až 13 tisíci. Ve vyloučených lokalitách jich odhadem žije asi jedna třetina z celkového počtu.

Český statistický úřad uvádí, (dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__571491# [29. 8. 2017]), že k datu 31. 12. 2016 bylo v Hrochově Týnci celkem 2028 osob, konkrétně 1008 mužů a 1020 žen. Z toho děti od 0 do 14 let 325, osob od 15 do 64 let 1311 a nad 65 let 365. Průměrný věk obyvatel je 40,1 roků. Dále dokládá, že v obci byl celkový nárůst obyvatel v počtu 11 osob. Počet uchazečů o zaměstnání v evidenci úřadu práce uvádí 49, z toho je 27 žen. Jedná se pouze o osoby s trvalým pobytem v obci. Oficiálně se

nedá zjistit, kolik osob z tohoto počtu patří k romské minoritě. Takové statistiky nejsou vedeny.

Z informací z obecního úřadu v Hrochově Týnci zjištěno, že nejsou vedeny žádné záznamy a údaje o tom, kolik zde žije romských rodin. V České republice není přípustné vést takové údaje. Při posledním sčítání lidu se k romské národnosti hlásili pouze tři lidé. Z mého šetření vyplynulo, že zde žije přibližně 130 osob romského původu. Jsou to ale pouze osoby, které zde žijí trvale a dlouhodobě. Je zde mnoho rodin, které se v lokalitě zdrží jen krátkodobě a nemají zde trvalé bydliště.

5.2 Výzkumný vzorek a lokalita

Pracuji jako terénní sociální pracovnice na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na Městském úřadě v Chrudimi. Jedna ze sociálně vyloučených lokalit na Chrudimsku je právě oblast Hrochova Týnce a okolí. Je zde velká migrace romských rodin, které sem přijíždějí za rodinou, nebo mají kontakty od svých známých a zde najdou zázemí. Také jsou zde byty v panelových domech pro zaměstnance bývalého cukrovaru, které koupili noví majitelé a zrekonstruovali je na ubytovny. Právě sem, se za poslední dobu přistěhovalo mnoho nových rodin a velká část z nich je romských.

Vyloučená lokalita zde vznikla stěhováním Romů, kteří sem postupně přicházeli z důvodu dostupného a levného bydlení. Rodiny obývají převážně starší domy, které jsou buď jejich osobním vlastnictvím, nebo zde žijí v podnájmu. Domy jsou různě rozmístěné po obci. Dále k bydlení využívají nabídku komerčních ubytoven. Problémem zde je kumulace širších rodin u příbuzných, častá migrace a obměna rodin. To vše přináší problémy ve společenském soužití a dále speciální požadavky v oblasti školství, sociální sfěře, v prevenci kriminality. (Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji-2016-2020/84106> [20. 5. 2017]).

Výzkum bude prováděn právě v lokalitě Hrochova Týnce a blízkého okolí, kdy výzkumný vzorek představuje zástupce jednotlivých romských rodin ve vybrané

lokalitě. Jedná se o rodiny s dětmi, kde mnohdy v rodině žije více generací společně. Většinou jsou dospělí členové rodin nezaměstnaní, případně pracují jen příležitostně, mladší děti mají problémy se školní docházkou, starší po ukončení povinné školní docházky dále již nestudují. Některé jsou svěřeny do ústavní výchovy kvůli neplnění školní docházky či z důvodu výchovných problémů. Mladí lidé bez vzdělání těžko hledají pracovní uplatnění v regionu. Většinou nejsou ochotní absolvovat rekvalifikační kurzy nabízené úřadem práce, eventuálně nechtějí přijmout nabídky práce s dojížděním. Rodiny se potýkají s chudobou a většina z nich čerpá finanční prostředky z dávkového systému státní sociální podpory a dávek hmotné nouze. Mnoho těchto rodin do lokality přišlo v devadesátých letech ze Slovenska, mají problémy s dluhy a exekucemi, mnohdy nemají zapojenou elektřinu a teplou vodu. Dalšími respondenty budou občané majority z lokality, zástupce z městského úřadu Hrochův Týnec a zástupce z neziskové organizace, která v lokalitě působí. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci (dále jen NNO) Šance pro Tebe, s.r.o. která v lokalitě zajišťuje provoz nízkoprahového zařízení pro děti a mládež, provádí zde komunitní práci a realizuje zde projekt prevence sociálního vyloučení.

Šance pro Tebe, s.r.o. je organizací, která poskytuje sociální podpůrné služby lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, nebo jí jsou ohroženi. Organizace pracuje s dětmi, mládeží, mladými dospělými a jejich rodinami, a to jak s jednotlivci, tak s celými skupinami a komunitami, kde tito lidé žijí. Organizace působí nejen v Chrudimi, kde má sídlo, ale také přímo ve vyloučených lokalitách. Podporuje kulturní, zájmové a volnočasové činnosti jednotlivců i skupin. Organizace poskytuje sanační služby rodinám i terénní program pro jednotlivce. (Dostupné z: <http://www.sance.chrudim.cz/o-organizaci-350/> [28. 5. 2017]).

V lokalitě Hrochův Týnec působí Šance pro tebe již od roku 2012. Poskytuje zde služby pro děti a mládež se zapojením celých rodin i komunity. Služby poskytuje prostřednictvím nízkoprahového klubu Futurum. Tento klub je určen dětem a mládeži ve věku 6 – 26 let. Klub funguje jako alternativa k zájmovým kroužkům a volnočasovým aktivitám. Také zde ale je poskytováno poradenství a sociální servis. V rámci terénního programu pro rodiny organizace poskytuje i další služby a to sanaci rodiny, pedagogickou podporu a předškolní a školní výchovu. Cílem projektu předškolní a školní výchovy je podpořit děti a rodiny z vyloučených lokalit, které

mají ztížený přístup ke vzdělání. Projekt je zaměřen na zvyšování úspěšnosti ve škole a zvyšování rodičovských kompetencí rodičů ve vztahu ke vzdělanosti. Dětem je poskytováno doučování, asistence ve školách i doprovod na zájmové kroužky. Rodiče jsou podporováni v navazování kontaktu se školou a jsou jim předávány informace o správném přístupu ke školní přípravě. (Dostupné z: <http://www.sance.chrudim.cz/sluzby-v-lokalite-587/> [28. 5. 2017]).

V Hrochově Týnci je devítiletá základní škola, kam spádově docházejí děti z obce, ale i blízkého okolí. Škola je specifická tím, že do ní chodí vyšší procento romských dětí a právě škola je častým stěžovatelem ve vztahu k romské komunitě v obci. Předmětem stížností jsou vysoká absence dětí ve škole, nedodržování léčebného režimu u dětí, v případě, že mají absenci omluvenou lékařem, nenošení pomůcek do vyučování, nedostatečná domácí příprava, problémy s proplácením učebního materiálu a akcí pořádaných školou, případně neochota se akcí účastnit. Na druhou stranu je zde i mnoho stížností ze strany romských rodin na necitlivý přístup učitelů k dětem, na provokaci učitelů vzhledem k romskému etniku a často se cítí být diskriminováni. Část romských dětí i z toho důvodu dojíždí do základních škol v Chrudimi a děti se speciálními vzdělávacími potřebami do Speciální základní školy v Chrudimi a ve Skutči.

6. Shrnutí

V teoretické části diplomové práce jsem se snažila popsat specifika, která jsou s Romy spojena. Věnovala jsem se z mého pohledu nejvíce problematičtým oblastem, které mohou být příčinou sociálního vyloučení Romů. Popsala jsem, jaký je současný stav v bydlení, vzdělávání a zaměstnanosti Romů. Považovala jsem za důležité ohlédnout se za historii a podrobněji se věnovat tomu, jak byla populace Romů vnímána v různých obdobích dějin a jakým způsobem s ní vlády v určitých historických etapách jednaly. Text jsem zpracovávala na základě studia odborné literatury, aktuálních elektronických zdrojů vztahujících se k řešení problematice a vládního dokumentu k romské integraci. Dalším zdrojem pro zpracování byla moje osobní zkušenost při práci terénní sociální pracovníce, kterou vykonávám. Vycházela jsem z jednotlivých kazuistik a z podpory a informací zainteresovaných osob z neziskových organizací od pedagogů, preventistů a policistů. Teoretická část je obecným východiskem pro samostatné empirické šetření, které ověřuje poznatky na konkrétní vybrané lokalitě v praxi. Uvedená konstatování jsou ověřitelná i ve výzkumné lokalitě.

Empirická část

Zde se budu zabývat vysvětlením a popisem stanoveného cíle včetně dílčích cílů, dále popíšu metody sběru dat, popisu výzkumného vzorku, specifik práce s respondenty a možnými omezeními. Vypíšu výzkumné otázky a nakonec bude provedena analýza získaných dat, které budou podkladem pro výsledky empirického šetření.

7. Cíl práce a metodika

Před samotným výzkumným šetřením byla zpracována teoretická část práce, která mi pomohla dotvořit si náhled na zkoumané téma. Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. V první kapitole jsou vysvětleny některé pojmy vázané k tématu a dále je zde popsán původ Romů a jejich historie. Ve druhé kapitole jsou popsány nejvýznamnější problémy, se kterými se Romové v současnosti potýkají a s tím související postavení ve společnosti. Třetí kapitola je věnována inkluzi a exkluzi romského etnika. V empirické části jsem se s ohledem na hlavní výzkumný cíl zpočátku věnovala metodologickému ukotvení vlastního výzkumného šetření a vybrání výzkumné techniky.

Informace uvedené v empirické části diplomové práce jsou získané pomocí kvalitativní výzkumné strategie. Pro výzkum jsem použila kombinaci dvou výzkumných technik, a to sekundární analýzy dokumentů a dále techniku polostrukturovaného rozhovoru.

Tento typ rozhovoru umožňuje zejména bezprostřední kontakt tazatele a tázaného, vysokou kontrolu nad pokládanými otázkami a celkem vysokou míru kontroly nad odpověďmi tázaného. Je vhodný pro minimalizaci obměn kladených otázek. Dále se vyznačuje vysokou pravděpodobností toho, že se získaná data nebudou výrazně strukturně lišit. Data se snadno analyzují, a proto může dojít k lepšímu kvantitativnímu zpracování údajů než např. u nestrukturovaného rozhovoru. Nevýhodnou může být omezení na předem dané téma, může být omezena možnost vzít v potaz individuální rozdíly a okolnosti a omezuje rozmanitost poskytovaných informací. (Hendl, 2005, s. 173-174).

V empirické části jsou tedy vysvětleny použité výzkumné metody, postup při sběru dat, popsány rozhovory s respondenty a závěry samostatného výzkumu.

Pro samotný výzkum jsem zvolila metodu analýzy k analýze rozhovorů, které byly provedeny během výzkumu. Pomocí syntézy jsem shrnula dílčí poznatky získané z analýzy. Indukce bylo využito pro účel rozhovorů, kdy výroky a odpovědi respondentů ukazují na obecný závěr.

Kvalitativní výzkumník vyhledává a analyzuje množství informací, které vedou k objasnění výzkumných otázek, provádí deduktivní a induktivní závěry. Pro sběr dat a analýzu je třeba delšího časového úseku a je prováděn přímo v terénu. Data jsou induktivně analyzována a dále interpretována. V případě mé práce, výzkumník sestavuje obraz pro pochopení aktuálního dění a při tom podrobně popisuje, co zjistil, pozoroval a zaznamenal. (Hendl, 2005, s. 48 - 50).

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Hendl, 2005, s. 48).

Při kvalitativním přístupu získáváme hloubkový popis případů a podrobný informace o daném fenoménu. Jsou při něm zohledněny působení kontextu, lokální situace a podmínky. Nevýhodou může být problém se zobecňováním výsledků. Kvalitativnímu přístupu je také vytýkána malá průhlednost a transparentnost a riziko, že výsledky mohou být subjektivním dojmem. (Hendl, 2005, s. 50 - 51).

Závěrem celé výzkumné části jsou zpracována konkrétní získaná data a s pomocí dílčích cílů a jejich výkladem do zjištěných výsledků z výzkumu jsem si odpověděla na hlavní výzkumnou otázku.

7.1 výzkumný cíl a dílčí cíle

Hlavním cílem mé diplomové práce je zjistit, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům.

Tématem se zabývám z důvodu, že v poslední době narůstá odpor a negativní postoje vůči Romům v této lokalitě. Je zde zvýšená migrace romských rodin a přináší to s sebou různé problémy v soužití mezi obyvateli a to jak starousedlíky, tak nově příchozími. K tomuto poznatku jsem dospěla především z vlastní zkušenosti, kdy s ohledem na mé zaměstnání s těmito lidmi přicházím do každodenního kontaktu a mimo to, mám v této lokalitě mnoho známých, kteří tuto otázku denně řeší. Zajímavé jsou i reakce široké veřejnosti, postoje obecného mínění a tvrzení sdělovacích prostředků. Prostřednictvím diplomové práce chci zjistit, zda a jak se dá těmto problémům předejít a vztahy mezi oběma komunitami vylepšit.

Z osobního hlediska a z pohledu terénní sociální pracovnice mě velmi zajímá názor občanů ve zkoumané lokalitě na soužití s romskými sousedy, na to jak vnímají soužití romských rodin v lokalitě a z toho vyplývající odlišnosti a specifika romského etnika, zda a v jaké míře jsou schopni tyto odlišnosti akceptovat. A také jaké vnímají největší problémy v soužití. A naopak, jak Romové samotní jsou schopni zapojit se do běžného života v lokalitě, zda jsou schopni a ochotni akceptovat zaběhnutý životní styl občanů v lokalitě a jak hodnotí společné soužití oni sami, případně zda vnímají nějaké problémové oblasti v soužití. Výsledné informace mohou pomoci ke zkvalitnění soužití pro obě strany populace v lokalitě.

Pro empirickou část výzkumného projektu, jsem zvolila tři dílčí cíle, které jsem si vybrala z důvodu přesnějšího dosažení cíle pro empirickou část a hlavního cíle empirického projektu a dále z důvodu upřesnění celistvého pohledu na problematiku soužití romských rodin v a majority v lokalitě Chrudimska a především ve vyloučené lokalitě Hrochův Týnec a okolí.

DC 1 Zjistit, zda a jak detailně se vybrané stěžejní dokumenty věnují zkoumané problematice – jak popisují problémy a jejich řešení

DC 2 Zjistit výzkumným šetřením, jaká je situace ve vybrané lokalitě s ohledem na soužití majority s romskými rodinami.

DC 3 Zjistit výzkumným šetřením, zda a jak fungují ve vyloučené lokalitě postupy nastavené díky vzniku Strategie romské integrace do roku 2020 a Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020.

Tabulka č.1: Tabulka operacionalizace

Operacionalizace	Technika	Nositel informací
Dílčí cíl 1	Sekundární analýza	Vybrané dokumenty
Dílčí cíl 2	Polostrukturovaný rozhovor	Zvolení respondenti
Dílčí cíl 3	Polostrukturovaný rozhovor	Zvolení respondenti

Zdroj: vlastní zpracování

7.2 Metodologické ukotvení

Pro získání informací do empirické části výzkumného projektu budou použity dvě výzkumné metody. První metodou bude sekundární analýza dokumentů.

Analýza dokumentů se řadí ke standardní činnosti jak v kvalitativním, tak i v kvantitativním výzkumu. Dokumenty mohou být analyzovány z různých pohledů. Zkoumány jsou dokumenty, které byly shromážděny někým jiným a mnohdy za jiným účelem než je výzkum. Účelem je opětovný rozbor již shromážděných dat a pomocí toho získat nové informace. Zkoumanými dokumenty mohou být různé typy dokumentů, tedy například oficiální úřední dokumenty, knihy, deníky, osobní dokumenty či různé literární zdroje (Hendl, 2005, s. 130).

Právě rozmanitost těchto dokumentů přináší hlavní výhodu strategie takového výzkumu. Otevírá cestu k informacím, které by se získávali jiným způsobem jen velmi těžko. A druhou výhodou je fakt, že data nejsou vystavena zkreslení či působení zdrojů chyb, která mohou vznikat při rozhovorech nebo dalších kvalitativních metodách, kdy výzkumník může svojí přítomností ovlivňovat myšlení a chování zkoumaných jedinců. Jedná se o nereaktivní techniku sběru dat. (Hendl, 2005, s. 130).

Jako druhá doplňující výzkumná metoda bude použita kvalitativní výzkumná strategie, která se opírá o techniky sběru dat s použitím polostrukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Ten se sestává ze souboru pečlivě formulovaných otázek, na které mají respondenti odpovědět. (Hendl, 2005, s. 173).

Takto lze navázat bezprostřední kontakt s dotazovaným, lze s přehledem kontrolovat odpovědi na pokládané otázky a je tedy větší předpoklad kvalitního zpracování údajů než například u nestrukturovaného rozhovoru.

Právě rozhovory jsou nástrojem kvalitativního výzkumu. Prostřednictvím podrobného a polostrukturovaného rozhovoru lze získat detailní a celkové informace o zkoumaném jevu. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 13).

Polostrukturovaný rozhovor je nejrozšířenější variantou rozhovorů, s ohledem na to, že vhodně řeší nevýhody rozhovoru strukturovaného i naprosto nestrukturovaného. Umožňuje předem stanovit okruh otázek, na které se výzkumník bude ptát. Většinou je možné měnit pořadí okruhů otázek a dle potřeby toto pořadí průběžně upravovat. To umožní plně využít přednosti takového rozhovoru. Dále mohou být kladeny doplňující nepřipravené otázky, které mohou pomoci upřesnit odpovědi respondenta. (Miovský, 2006, s. 159 – 160)

Výzkumník obvykle na začátku výzkumu vybere téma a vymezí základní výzkumné otázky. V průběhu výzkumu se tyto otázky mohou modifikovat či doplňovat a vznikají dále hypotézy a nová rozhodnutí. Dá se říci, že je to taková detektivní práce. Vyhledané informace dále analyzuje a to vede k osvětlení výzkumných otázek. Práce probíhá přímo v terénu a výzkumník se seznamuje s novými lidmi. (Hendl, 2005, s. 48).

Důvodem pro volbu kvalitativního výzkumu byla nutnost vytěžit podrobné informace od relativně úzké specifické skupiny dotazovaných. Výhodou takového výzkumu je pružný charakter, kdy lze dobře reagovat na podmínky a místní situaci. Kvalitativní výzkum umožňuje podrobný popis zkoumaného jevu a vzhled do daného případu. Lze při něm sledovat vývoj a zkoumat související procesy, dobře reaguje na místní podmínky a je zde větší prostor pro improvizaci. Cílem je získání podrobných informací ze kterých lze generovat výzkumné otázky a rozvíjet další teorie o daném jevu. Nevýhodou kvalitativního přístupu by mohl být omezený počet dotazovaných z jedné lokality a případné obtíže se zobecňováním výsledků. V případě mé práce není účelem výsledky zevšeobecnit na celou populaci, proto není tento fakt podstatný (Hendl, 2005, s. 48 – 51).

„Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již před tím někdo vybudoval. Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, teprve po nasbírání dostatečného množství dat, začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech.“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 24).

Kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, různé formy rozhovorů, dále studium jednotlivých případů a kvalitativní pozorování a probíhá nejčastěji v přirozených podmínkách sociálního prostředí. Cílem takového výzkumu je popis zvláštností v případech, vytvářet hypotézy a rozvíjet teorie. (Hendl, 2005, s. 61).

„Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako pouhý doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií, jiní zase protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici ve vztahu k jednotné, na přírodovědných základech postavené vědě. Postupně získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení s ostatními formami výzkumu.“ (Hendl, 2005, s. 47).

8. Sekundární analýza dokumentů strategie integrace Romů

V následující kapitole budou stručně charakterizovány dokumenty, které jsem si vybrala jako stěžejní, pro účely sekundární analýzy dokumentů a dále samotná sekundární analýza příslušných dokumentů. Jedná se o dva dokumenty, které řeší aktuální situaci romské menšiny a snaží se zmírnit problémy v soužití mezi většinovou populací a Romy. Prvním je Strategie romské integrace do roku 2020, jehož zadavatelem je vláda České republiky a druhým je Strategie integrace sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020. Tento dokument vznikl právě na základě výše uvedeného dokumentu a na nějž navazuje, rozšiřuje se a cílí na konkrétní potřeby v Pardubickém kraji.

8.1 Sekundární analýza příslušných dokumentů

Hlavním cílem diplomové práce je prostudovat problematiku inkluze romských rodin ve vyloučené lokalitě Hrochův Týnec a okolí s ohledem na zjištění možných způsobů a metod, které by mohli vést ke zlepšení soužití majority s Romy a zmírnit, či přímo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům, která vede k postupné marginalizaci a k sociálnímu vyloučení Romských rodin v uvedené lokalitě.

Analýzou dokumentů bude zjišťován výskyt problematiky v soužití a její možné řešení ve vybraných dokumentech, a zda a jak detailně se věnují zkoumané problematice. Tímto výzkumem bude naplněn dílčí cíl 1.

Při provádění sekundární analýzy vybraných textů byl použit následující postup:

- Vymezení základního souboru textů – tedy těch, které se týkají dané problematiky. Byl proveden výběrový soubor, kdy byly záměrně vybrány dva aktuální dokumenty, které se týkají integrace Romů v České republice a to takový, který řeší problematiku v celorepublikovém měřítku a druhý, který je vytvořen v návaznosti na první dokument pro Pardubický kraj a řeší právě problematiku

zkoumané lokality Hrochův Týnec a okolí. Oba dokumenty odpovídají záměru výzkumu.

- Vymezení významové jednotky textu – v tomto případě ji tvoří celé téma, tedy větší část textu, která je obsahově sjednocena.
- Stanovení analytických kategorií – kategorie jsou přiměřeny problému který je zkoumán a vzájemně se vylučují.
- Kvantifikace analytických kategorií – zjišťována bude frekvence, průměr a pořadí jednotlivých kategorií a následně budou výsledky seřazeny do přehledných tabulek.
- Vysvětlení, opis a interpretace získaných údajů (Gavora, 2000, s. 118 – 120).

8.1.1 Charakteristika vybraných dokumentů

Jako stěžejní dokumenty k provedení sekundární analýzy byly vybrány Strategie romské integrace do roku 2020, jehož zadavatelem je vláda České republiky a druhým je Strategie integrace sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020.

Strategie romské integrace do roku 2020

V posledních letech se v některých oblastech života dramaticky zesílili negativní jevy a to například v bydlení, předluženosti či územní segregaci. Rozrůstají se ubytovny, kde společně žijí v obtížné životní situaci a ohrožené sociálním vyloučením. Na straně Romů i na straně majoritní společnosti roste pocit frustrace a bezvýchodnosti.

Postavení romské menšiny patří k jednomu z nejnaléhavějších problémů ve společnosti a to v podstatě od devadesátých let dvacátého století. Konkrétní popis problému se objevil již v tzv. Bratinkově zprávě, ke které vláda vydala usnesení č. 686, o přijetí dne 29. 10. 1997. V dokumentu je popsána situace romské komunity v ČR a vláda vydaným usnesením začala usilovat o zlepšení situace Romů prostřednictvím přesně zaměřených koncepcí. Zde jmenovaná strategie je poslední

z nich, a taktéž reaguje na Doporučení Rady EU o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských státech ze dne 9. 12. 2013. Cílem strategie je do roku 2020 zvrátit negativní tendence ve vývoji situace Romů v České republice a to především ve vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení. V sociální oblasti jde o snahu urychlit pozitivní změny a dosáhnout pokroku při odstraňování rozdílů mezi velkou částí Romů a majoritou, které jsou neodůvodněné a nepřijatelné. V neposlední řadě se snaží ochránit Romy před diskriminací, zajistit jim bezpečné soužití a podpořit rozvoj romské kultury a jazyka.

Dokument romskou integraci chápe jako proces, který probíhá na obou stranách, tedy na straně Romů i na straně majority. Za cíl si klade vytvořit celistvou a soudržnou společnost a život bez konfliktů. Je v ní zahrnuto sociální a ekonomické začlenění Romů, rovnocenné postavení v oblasti vzdělávání zaměstnanosti bydlení i zdraví, ale také podpora identity samotných Romů, především v jejich kultuře a tradicích. Dotýká se také historického vědomí a paměti národa, a má snahu o vytvoření tolerantního a nexenofobního prostředí. Dále se pokouší o integraci v politické rovině a současně chce posílit emancipaci Romů, na podporu zdravých vztahů s majoritou. Je zde ale zároveň kladena otázka, zda je možno do společnosti integrovat někoho, kdo je odmítán a dle průzkumů jsou k němu negativní postoje a je tou společností odsuzován. (strategie romské integrace do roku 2020, s. 12).

Strategie byla připravena, stejně jako předchozí dokumenty, Odborem lidských práv a ochrany menšin Úřadu vlády – kanceláří Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, ve spolupráci s experty a dalšími osobami, kteří se problematikou zabývají. Klíčovou roli dále měl Výbor pro spolupráci se samosprávami a tvorbu koncepce romské integrace. Na přípravě se dále podíleli experti v oblastech důležitých pro integraci Romů. Byly dále vytvořeny tematické podskupiny, které byly zaměřené na jednotlivé dimenze romské integrace. Těmi jsou vzdělávání, zaměstnanost, bydlení a prostorová segregace, diskriminace, rovnost romských žen a mužů, rozvoj romské kultury a jazyka, zdraví a sociální témata, institucionální zabezpečení romské integrace a participace Romů na řešení romských záležitostí, bezpečnost a monitorování naplňování koncepce.

Zadavatelem a zároveň schvalovatelem strategie byla vláda České republiky, gestorem ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Koordinátorem strategie byli Odbor lidských práv a ochrany menšin Úřadu vlády a Kancelář Rady vlády pro záležitosti romské menšiny.

Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 - 2020

Vznik tohoto dokumentu byl iniciován vznikem celostátní Strategie romské integrace 2020 a Analýzy sociálně vyloučených lokalit v ČR. „Strategie pro Pardubický kraj“ na tyto dokumenty navazuje a cílí přímo na konkrétní potřeby v kraji. Strategie si klade za cíl nastavit systematické postupy, které povedou k zabránění zhoršující se situace osob žijících ve vyloučených lokalitách a jejich zapojení do společnosti, s důrazem na eliminaci sociálního vyloučení a problém chudoby části Romů a dalších osob, žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Popisuje také instituce, které zajišťují různé služby zaměřené na romskou integraci v lokalitě.

V minimální snaze Strategie směřuje k udržení stávající situace, tedy že se stav ve vyloučených lokalitách nebude zhoršovat. Reálně by však realizovaná opatření měla vést ke zlepšení životní situace obyvatel sociálně vyloučených lokalit.

Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 byla schválena 16. 12. 2015 Zastupitelstvem Pardubického kraje usnesením Z/366/15.

8.1.2 Analytické kategorie

Pro samotnou práci s textem a jeho obsahovou analýzu byly vymezeny základní analytické kategorie, které vyhovují záměru mého výzkumu a se kterými budu při analýze pracovat. Šířku dané kategorie a formální stránku dokumentů si výzkumník může určit sám.

V daném výzkumu se jedná o dvě základní kategorie. S ohledem na to, že by tyto analytické kategorie nenaplnovaly úplnou podstatu výzkumu, byly také stanoveny subkategorie.

Tabulka č. 2: Základní analytické kategorie

Výzkumná technika	Kategorie
Sekundární analýza dokumentů	Konkrétní problémy romského etnika
	Konkrétní opatření k řešení problémů

Zdroj: vlastní zpracování

Tyto dvě kategorie dohromady se subkategoriemi vyplňují celou zkoumanou oblast a jsou plně dostačující pro výzkum v této práci. Každá subkategorie zastupuje jednotlivou část zkoumaného problému či opatření a vzájemně se nepřekrývají. Pro doplnění a konkrétní představu, co v každé kategorii je zahrnuto, jsou jednotlivé části blíže popsány.

- Kategorie – Konkrétní problémy romského etnika:** zahrnuje zásadní problémy u romského etnika, které mohou vést k exkluzi a jsou vnímány Romy i majoritou: Zadluženost, nezaměstnanost, nízká kvalifikace, pracovní návyky, migrace, závislosti, úroveň vzdělání, docházka do školy a školky, kriminalita, vyloučené lokality, sociální dávky, bydlení (špatné bydlení, ubytovny).
- Kategorie – Konkrétní opatření k řešení problémů:** zahrnuje konkrétní návrhy a opatření, které by mohli vést k řešení uváděných problémů: terénní práce (i nestátní neziskové organizace), komunitní práce, dostupnost služeb (včetně sociálních), koordinátor pro romské záležitosti (i asistent prevence), sociální bydlení (včetně kvalitnějšího bydlení), podpora vzdělávání, podpora zaměstnanosti, předškolní péče, mimoškolní aktivity, finanční gramotnost.

8.1.3 Realizace a vyhodnocení

Zpracování sekundární analýzy dokumentů probíhalo v období od května do června 2017. Sledována byla frekvence výskytu vybraných subkategorií v daných částech dokumentů, jejich pořadí výskytu a průměrný výskyt kategorie na dokument. V následujících tabulkách jsou uvedeny výsledky.

Tabulka č. 3: Výskyt zkoumaného jevu

	Strategie romské integrace do roku 2020	Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 - 2020	Průměr	Celkem (pořadí výskytu)
Konkrétní problémy romského etnika	100	149	124,5	249 (2.)
Konkrétní opatření k řešení problémů	196	130	163	326 (1.)
Celkem	296	279		575

Zdroj: vlastní zpracování

Z tabulky vyplývá pořadí jednotlivých uvedených kategorií, které je dáno četností jejich výskytu ve vybraných dokumentech. Je zřejmé, že ve Strategii integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 celkový výskyt kategorií nepatrně nižší, než ve Strategii romské integrace do roku 2020. Domnívám se, že důvodem pro tento jev je v obsáhlosti

obou dokumentů, kdy první jmenovaný, je obsahově mnohem menší, než druhý. Na druhou stranu se však domnívám, že právě vzhledem k tomu, že „Strategie pro Pardubický kraj“ je mnohem kratší, výskyt kategorií je zastoupen ve vysoké míře. Ve „Strategii pro Pardubický kraj“ jsou více zmiňovány konkrétní problémy lokalit, ale je zde i velký prostor věnován konkrétním řešením. Výskytem se téměř od sebe tyto kategorie neliší.

V Strategii romské integrace do roku 2020 se konkrétní problémy objevují v menší míře než ve „Strategii pro Pardubický kraj“. Oproti tomu, je však zde ve velké míře zastoupen počet konkrétních opatření a to v porovnání s problémy téměř dvakrát více.

Z tabulky tedy vyplývá, že Strategie romské integrace do roku 2020 se mnohem více věnuje konkrétním řešením, než popisu problémů zkoumaného jevu, oproti tomu Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 se oběma zkoumaným kategoriím věnuje téměř ve stejné míře.

Dále se budu věnovat detailněji rozboru jednotlivých kategorií, které se dále dělí na subkategorie.

Tabulka č. 4: Konkrétní problémy romského etnika

Obecné znaky – subkategorie	Strategie romské integrace do roku 2020	Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020
zadluženost	1	4
úroveň vzdělání	9	8
nezaměstnanost	14	9
pracovní návyky	3	2

nízká kvalifikace	2	5
závislosti	3	12
migrace	0	8
(ne)docházka do školy a školky	0	5
kriminalita	11	4
vyložené lokality	44	70
sociální dávky	2	6
bydlení (špatné bydlení, ubytovny)	11	16

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi jednotlivé subkategorie kategorie Konkrétní problémy romského etnika byly zařazeny takové problémy, které považují za významné při soužití většinové společnosti s Romy. Z tabulky je zřejmé, že „Strategie pro Pardubický kraj“ problémy zmiňuje častěji, než druhý dokument. Pokud přihlédneme k velikosti dokumentů, je tento rozdíl ještě větší. V dokumentu Strategie romské integrace do roku 2020 nejsou zastoupeny subkategorie migrace a (ne)docházka do školy a školky. Ostatní subkategorie jsou zastoupeny v obou dokumentech. Velmi málo jsou v dokumentu Strategie romské integrace do roku 2020 zastoupeny subkategorie zadluženost – v jednom případě, pracovní návyky – ve třech případech, nízká kvalifikace – ve dvou případech, závislosti – ve třech případech a sociální dávky – ve dvou případech. Dokument „Strategie pro Pardubický kraj se těmito subkategoriím věnuje častěji. Velmi zastoupená subkategorie jsou vyložené lokality. Strategii integrace příslušníků sociálně vyložených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 ji dokonce zmiňuje až téměř o třetinu více než Strategie romské integrace do roku 2020.

Tabulka č. 5: Konkrétní opatření k řešení problémů

Obecné znaky – subkategorie	Strategie romské integrace do roku 2020	Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020
terénní práce (i nestátní neziskové organizace)	17	24
komunitní práce	7	7
dostupnost služeb (včetně sociálních),	33	22
koordinátor pro romské záležitosti (i asistent prevence)	20	43
sociální bydlení (včetně kvalitnějšího bydlení)	24	5
podpora vzdělávání	23	8
podpora zaměstnanosti	45	7
předškolní péče	22	3
mimoškolní aktivity	4	3
finanční gramotnost.	1	8

Zdroj: vlastní zpracování

Druhou analytickou kategorií jsou Konkrétní opatření k řešení problémů. Z tabulky vyplývá, že všechny subkategorie jsou zastoupeny v obou dokumentech. V dokumentu Strategie romské integrace do roku 2020 je nejvýrazněji zastoupena

podpora zaměstnanosti, následuje dostupnost služeb, sociální bydlení, podpora vzdělávání a předškolní péče. Naopak finanční gramotnost je v tomto dokumentu zmiňována pouze jednou a mimoškolní aktivity jsou zmiňovány ve čtyřech případech. Dokument „Strategie pro Pardubický kraj“ nejvíce zmiňuje subkategorii koordinátor pro romské záležitosti, terénní práce a dostupnost služeb. Subkategorie s nejmenším zastoupením jsou mimoškolní aktivity a předškolní péče.

Shrnutí:

K samotné analýze byly použity dva dokumenty: Strategie romské integrace do roku 2020 a Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020. V Případě prvního dokumentu se jedná o rámeček opatření, schválených vládou České republiky na podporu romské integrace, a ochranou před diskriminací. Druhý dokument byl vytvořen v návaznosti na první uvedený. Doplnuje ho a cílí na konkrétní problémy a potřeby v Pardubickém kraji.

Sekundární analýza dokumentů ukázala, jakými vybranými tématy se nejvíce zabývají stěžejní dokumenty zaměřené na romskou integraci. Vyplývá, že Strategie romské integrace do roku 2020 se ve větší míře věnuje konkrétním řešením, než popisu problémů, a na druhou stranu Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 se oběma zkoumaným kategoriím věnuje téměř stejnou měrou.

Dokumenty byly vybrány záměrně tak, aby jejich pomocí mohla být hlouběji prozkoumána vybraná problematika. Výsledky sekundární analýzy vybraných dokumentů slouží dále jako podklad pro druhou část šetření. Z analytických kategorií vyplynuly otázky a podněty k dalšímu empirickému šetření a pomocí nich, budou ověřovány další dílčí cíle práce. Rozhovory budou vedeny s občany lokality Hrochova Týnec, dále se zástupci z městského úřadu a zástupcem NNO Šance pro Tebe. Na základě provedených rozhovorů bude možno zjistit, jaká je situace ve vybrané lokalitě s ohledem na soužití majority s romskými rodinami a jak fungují ve vyloučené lokalitě postupy vedoucí k bezproblémovému soužití občanů, nastavené díky vzniku strategie.

Shrnutí dílčího cíle 1:

Dílčí cíl 1 měl za úkol zjistit, zda a jak detailně se vybrané stěžejní dokumenty věnují zkoumané problematice, jak popisují problémy a jejich řešení. Z analýzy vyplynulo, že oba zkoumané dokumenty se problémům i řešením zkoumané problematiky věnují ve velké míře. Získané informace budou sloužit jako podklad pro strukturu rozhovorů.

9. Empirické šetření ve vybrané lokalitě

Aby mohly být naplněny cíle výzkumu, bylo třeba získat mnoho potřebných informací. K tomu byla použita technika polostrukturovaného rozhovoru. S ohledem na mé současné zaměstnání, mám se zkoumanou problematikou jisté zkušenosti. Ve spojení s dobrými vztahy s pracovníky z obecních úřadů a z neziskových organizací byla tato skutečnost pro mou práci výhodou při sběru dat a vstupu do oblasti zkoumání. Další důležitá skutečnost je, že díky svému zaměstnání jsem s dotazovanými již nějakou dobu v kontaktu, znám se s nimi osobně a mohu říci, že ke mně mají určitou důvěru a jsou otevření. Předpokládala jsem, že se mi s nimi bude spolupracovat dobře. Tento fakt podstatně ovlivňuje kvalitu sesbíraných informací.

Před samotným provedením rozhovorů jsem si nachystala návod, kde jsem si vymezila dílčí cíle a základní okruhy které mě zajímají. Dále byly v rámci okruhů podrobněji formulovány otázky, na které jsem potřebovala vyzkoumat odpovědi. (Hendl, 2005, s. 175).

Všechny vybrané respondenty jsem osobně navštívila v jejich domácnostech, či na jejich pracovištích. Podrobně jsem jim vysvětlila, jaký provádím výzkum a co jím sleduji. Dále jsem je seznámila s procesem, jak budou rozhovory vedeny. Zvažovala jsem možnost nahrávání jejich odpovědí na diktafon, ale respondenti dali přednost ručnímu zápisu. Uváděli, že hovor na diktafon jim připadá nepřírozený a necítili by se uvolnění. Všem bylo samozřejmě vysvětleno, že bude stoprocentně zachována anonymita a využití podklady budou po ukončení výzkumu skartovány. S každým dotazovým byly rozhovory vedeny osobně a individuálně.

Pro výzkum jsem záměrně volila respondenty, kteří ve zkoumané lokalitě žijí již delší dobu a u kterých jsem předpokládala, že budou schopni o dané problematice hovořit opravdu se zájmem a jejich odpovědi budou vypovídající.

Následující tabulka uvádí bližší identifikační údaje o jednotlivých dotazovaných.

Tabulka 6: Seznam dotazovaných – Romové

Dotazovaný	Zaměstnání	Věk	Současné bydlení	Děti	Doba pobytu v lokalitě
A - žena	Rodičovská dovolená	20	ubytovna	1	5 měsíců na ubytovně, předtím na DPC 1 rok
B- žena	Rodičovská dovolená	19	ubytovna	1	7 měsíců
C - muž	Nezaměstnaný, příležitostné brigády	39	ubytovna	4	1 měsíc na ubytovně, předtím 6 let v domku matky
D - žena	pěstounka	58	ubytovna	5	1 měsíc na ubytovně, 20 let v pronajatých bytech
E - muž	zedník	50	ubytovna	11	2,5 roku
F- žena	Rodičovská dovolená	30	ubytovna	3	5 měsíců na ubytovně
G - žena	Rodičovská dovolená	36	Pronajatý domek	3	4 roky
H - muž	Nezaměstnaný, příležitostné brigády	60	Pronajatý domek	6	6 let
I - žena	Pomocná kuchařka	32	Pronajatý byt	1	2 roky

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka 7: Seznam dotazovaných – Zástupci majority

Dotazovaný	Pohlaví	Věk	Zaměstnání	Délka života zde v lokalitě
1	ženské	60	Pracovnice OÚ praxe 36 let	rodačka
2	ženské	59	úřednice	rodačka
3	ženské	35	Rodičovská dovolená, OSVČ	rodačka
4	ženské	33	Rodičovská dovolená	Přivdaná před 5 lety
5	mužské	36	OSVČ	rodák
NNO	žena	52	Sociální pracovnice NNO	V organizaci pracuje 3,5 roku, v lokalitě 2,5 roku

Zdroj: vlastní zpracování

10. Interpretace získaných poznatků

V následujícím textu se budu zabývat analýzou a interpretací získaných dat a to v pořadí podle dílčích cílů DC 2 a DC 3.

S ohledem na zkušenosti, které jsem získala v průběhu vlastní praxe při práci s romskou menšinou, vím, že je často obtížné vést rozhovor s přesně formulovanými otázkami. Je proto mnohdy vhodné pro dobré dorozumění se dále doptávat, položenou otázku podrobněji vysvětlit a případně doplnit, aby bylo jisté, že respondent otázce porozumí a dokáže na ni odpovědět tak, aby odpověď byla dostatečně vypovídající k danému tématu. Dílčí cíle jsem tedy si položila jako výzkumné otázky a rozložila je na několik tematických okruhů. Ty pak pomohou nalézt odpovědi na dílčí cíle. Okruhy pak nahrazují konkrétní výzkumné otázky.

Tematické okruhy:

1. Soužití romských rodin a majority v lokalitě
2. Překážky v soužití
3. Důvody těžkostí a překážek v soužití
4. Aktuální skutečnosti a opatření vedoucí k dobrému soužití
5. Navrhovaná opatření vedoucí k lepšímu soužití
6. Postoj Romů a majority k romskému koordinátorovi a městské polici
7. Postoj Romů a majority k působení NNO Šance pro tebe v lokalitě

DC 2 Zjistit výzkumným šetřením, jaká je situace ve vybrané lokalitě s ohledem na soužití majority s romskými rodinami.

Pro naplnění dílčího cíle DC 2, bylo zapotřebí zjistit odpovědi na okruhy otázek 1, 2 a 3.

Rozhovory byly započaty otázkou, která zjišťuje, jak občané vnímají soužití Romů a majority v lokalitě. Většina romských dotazovaných (D F, G, H, I) odpověděla, že nevnímá žádné problémy v soužití, vycházejí s lidmi z města i se sousedy bez větších problémů, případně si nikoho nevšímají. „*Jo to je dobrý. Já se*

moc s nikým nestýkám a žiju si po svém...“ (D A). „...vycházíme s každým. Nemám problémy. Ani máma neměla.“ (D C). Jedna uvedla, že s lidmi dobře vycházela i v minulém bydlení. „Problémy s nikým nemáme. Nikdy jsem je neměla, vždycky jsem měla štěstí na lidi. I v minulém bydlení. Tam mě měli rádi.“ (D D). Pouze dva respondenti uvedli, že jsou v lokalitě v soužití problémy. Dotazovaná B uvedla, že nemá sice problémy s lidmi z vesnice (myšleno město), ale není spokojená s péčí dětské lékařky. Na ubytovně problémy v soužití vnímá, mezi lidmi vznikají hádky, ale většinou je to kvůli nepodstatným věcem. „jsou tady problémy. Lidi se hrozně hádají. Já nejsem spokojená s doktorkou. Myslím, že ji malej moc nezajmá. Dá mu vždycky jen nějaký kapky a on stejně pořád kašle. Občas se s někým pohádám, ale je to kvůli blbostem. S lidma z vesnice problémy nemám.“ Jeden dotazovaný sdělil, že soužití zde nestojí za nic, a že zde na ubytovně s lidmi nevyhází. „Nestojí to za nic. Nevyházíme tu. Lidi se tu hádají a šli bysme pryč. Lidí ve městě si nevšímáme.“ (D E).

Dotazování ze skupiny majority však už soužití jednoznačně jako bezproblémové nevnímají. Jako největší problém vnímají příval nových romských občanů, za kterými se stěhuje velké příbuzenstvo. Je zajímavé, že názor Romů a majority se takto zásadně liší. Při odpovědích však dotazování uvádějí, že problémy v soužití způsobují právě nově příchozí. „Jako velký problém. Starousedlíci jsou téměř bez výhrad akceptováni a nikdo s nimi neměl problém. Problém je příval nových romských občanů, kteří si po zabydlení přivedou nespočet příbuzných. Prakticky se v naší lokalitě stávají „většinou“ a to lidi minimálně znervózňuje.“ (M3). Další uvedla, že lidé se dokonce bojí. Také zmiňuje, že s původními, dlouho zde žijícími romskými rodinami problémy nejsou, ale nově příchozí se chovají dravě, hlučně a dělají problémy. „Je to hrozné, objeví se jich tady třeba třicet nových najednou. Problémy to přináší, lidi co tu bydlí, se boje. Se starousedlíky problém není, ti jsou v pohodě, jsou pracovití. Ale ti noví, to je hrůza. Furt někde křičí, ohánějí se právy, jsou draví. Ti nově přistěhovalí prostě dělají problémy.“ (M1). To, že lidé mají strach, potvrdila i další dotazovaná. „No není to dobrý. Člověk aby se bál jít večer po ulici. Ale oni dělají čurbes i ve dne. Třeba sedí před doktorkou, děcka tam řvou a lítaj a mámy si jich ani nevšimnou. Ale co zrušili ty dvě ubytovny a koupilo ty budovy město, tak je to lepší.“ (M2). Dále ale

upozorňuje na skutečnost, že situace se za poslední dobu trochu změnila. Naopak dva dotazovaní se vyjadřují tak, že větší problémy nevnímají, případně že je vnímali v minulosti, ale poslední dobou se situace změnila. „Bydlím v okrajové části Hrochova Týnce, takže moje kontakty s Romskými občany nejsou každodenní.... Já osobně s nimi žádné konkrétní problémy nemám. Dospělí se na ulici nijak nevyjadřují, občas děcka jsou hlučnější, ale možná si toho všímám, protože se to o nich říká. Na druhou stranu i bílé děti dokážou být dost hlučné, jen se to možná toleruje víc. Většinu negativ mám zprostředkovaně od mých známých, kteří s nimi například sousedí. Tam už ty konflikty bývají větší.“ (M4). Dotazovaný M5 uvedl „Mně vůbec nevádí. Do kontaktu s nima nepřicházím, potkám je maximálně na ulici. Když je ve městě nějaká akce nebo zábava, tak se separují, dělají si vlastní. Do hospody taky nepřijdou.... V minulosti jsem s nima jeden konflikt měl... V poslední době se mi změnil názor. Je to asi dobou. Dřív jsem je řešil víc, teď už ne.“

Pracovnice NNO, která v lokalitě pracuje, hodnotí situaci ze dvou stran. Vnímá zklidnění v centru lokality, právě z důvodu zrušení ubytoven, ale díky vzniku velké ubytovny za městem se do lokality stahují rodiny z celé České i Slovenské republiky. Do centra lokality docházejí a jejich chování problémy způsobuje. „...Na jedné straně bylo v centru lokality zrušeno několik sociálních ubytoven, nastal velký odliv romských obyvatel z lokality a tím došlo ke zklidnění situace v obci. Romové, kteří v obci setrvali, jsou starousedlíci a jejich soužití s majoritou není nijak problematické. Pracují a pečují o své děti bez větších problémů. ...Na straně druhé ve vedlejší obci vznikla nová sociální ubytovna, kde se soustřeďují klienti, kteří nemají kde bydlet, a to nejen z okolních obcí... Jejich chování způsobuje problémy v občanském soužití s majoritou v obci. Většina z nich nepracuje, jsou závislí na sociálních dávkách, jsou hluční, ničí občanskou vybavenost obou obcí a často páchají i trestnou činností.“ Jako problematickou vnímá docházku do školy. Škola ve městě děti nově přistěhovalých nepřibírá a ty musí dojíždět jinam. Dojíždění je problematické i finančně nákladné a děti do školy nechodí pravidelně.

Ukázalo se, že odpovědi některých Romů na otázky ohledně vnímaných překážek v soužití, nemají zcela vypovídající hodnotu. Vzhledem k tomu, že většina dotazovaných ze skupiny Romů uvedla, že v soužití problémy nemají, nebyli schopní se vyjádřit k tomu, jaké vnímají překážky. (D C, G, H). Tři dotazovaní sdělili, že

mezi lidmi jsou hádky, rvačky a rámus a to může být příčina možných problémů. „Ty hádky, to je hrozný, někdy se tu i porvou. Pořád je tu rámus.“ (D B). Tři dotazovaní uváděli jako možnou překážku příslušnost k romskému etniku. „Možná jim vadí, že jsou cikáni“ (D D) Další uvedl „Nejhorší sou na úřadě. Nechtěj nám dát byt, pořád na nás něco vidí. S těma ženskejma se tam nedá vyjít vůbec. Jsme Romové a to je problém.“ (D E). A jedna dotazovaná sdělila „no já nevím, co bych k tomu řekla. Problémem může být to, že jsou prostě cikáni. To může někomu vadit. Já to ale nijak neřeším.“ (D I).

Dotazovaní ze skupiny majority na otázku co v soužití vnímají jako největší problém nebo překážky sdělovali různé názory. Dotazovaná M1 sdělila, že jí jako největší problém připadá právě ten velký pohyb nových příchozích a s tím spojené problémy jako je hluk a špatná hygiena. „Ten pohyb Romů. Vždycky se někdo přistěhuje nový, zase odejede a dokola. V domě vedle kulturáku bydlí jedna rodina. Hlášená je tam jedna ženská s dětma, ale je tam s ní dvacet lidí. Je tam hluk a dělají přišerný bordel. Házej třeba špinavý plíny na ulici. Prostě si tady dělají, co chtějí a nic jim není svatý.“ Ohledně problému s hygienou a chováním se ale odpovědi shodovali i u dalších dotazovaných. „Jejich naprostá ignorace všech pravidel slušného chování, hygienických návyků a morálních hodnot.“ (M3). Jedna dotazovaná opět zmiňuje strach občanů. „Lidi se jich bojí. Romové se tu celý den potloukají, nechodí do práce a dělají bordel na ulici.“ (M2). Dotazovaná M4 poukazuje na pobírání dávek Romy. Problém vidí v tom, že žijí na úkor státu a to může ostatním lidem vadit. „Asi to, že se spousta lidí poukazuje na příjmy Romů v podobě dávek. Hodně lidí tohle nemůže překousnout a v tomhle vidím největší problém. To, že Romové nechodí do práce a pobírají nemalé peníze. Ostatní lidi pracují, musí splácet půjčky na bydlení a Romové na svoje bydlení dostanou od státu. Já to vidím trochu jinak. Radši budu chodit do práce a platit hypotéku a mít svoje důstojné bydlení než abych žila na ubytovně v jedné místnosti, ale zadarmo.“ Jen jeden dotazovaný uvádí, že problémy nevnímá. „Já žádný problémy v soužití nevidím, myslím, že tady teď klid.“ (M5). Pracovnice NNO jako problém vnímá nemožnost či neschopnost Romů pracovat a s tím spojené ohlasy z majoritní společnosti. „Romská minorita jen stěží nachází uplatnění na trhu práce. Nemá žádnou kvalifikaci a návyky pracovat. Časté ohlasy od majority jsou ve smyslu, že

romská minorita žije z jejich peněz a zneužívá štědrost sociálního systému místo toho aby se snažila uživit prací. “

Jako důvody těžkostí a překážek v soužití tři dotazovaní Romové vnímají to, že žije moc Romů pohromadě, především na ubytovně. *„Nevím, nikdy jsem o tom nepřemýšlela. Asi, že je tady moc cikánů pohromadě“ (D A). „Špatný je to tady na ubytovně. Lidi jsou nervozní, je jich tu moc. Vadí to i lidem ve vsi, že se tu hádaj. Mluví se o tom.“ (D F). Hádky a potyčky mezi Romy vnímají jako důvod překážek v soužití s majoritou čtyři dotazovaní. Dva z nich také uvádí, že problémy způsobuje výskyt drog mezi Romy. „Já sem se s každým bavila, měla jsem děcka v pořádku. Nemám problémy ani tady. Vím o tom, že sem policie jezdí, lidi se tu hádaj. A některý berou drogy. To může být důvod problémů.“ (D D). Druhý sdělil *„Myslím si, že to sou drogy. Cigáni tady fetujou a pak sou agresivní. Taky ty mladý holky si sem tahaj chlapy. To jsou ty feťačky. A nikdo to nehlídá. Ani úřad. A majiteli je to jedno.“ (D E). Jeden dotazovaný se vyjádřil, že ačkoliv on sám problémy nemá, důvod by mohla být právě příslušnost k romskému etniku *„To teda nevím. Možná lidem vadí, že jsme cikáni. Ale my tu problémy nemáme“ (D H). Tři dotazovaní neuvodli žádné důvody.***

To, že důvodem problémů může být mnoho Romů pohromadě, uváděla i dotazovaná z majority. *„Je problém, že jich je moc pohromadě. Když jich je víc, tak jsou pak drzí a dovolujou si.“ (M2) I další dvě dotazované poukazují na to, že jsou Romové hluční, nepořádní, drzí a vulgární. „No já myslím, že to je proto, že dělají hrozný bordel. Jsou hlučný, neomalený a drzí. Třeba někdo jde po ulici, děcka kopou balónem a klidně kopnou do toho, kdo jde kolem. Neuhnou se nikomu. Nic na ně neplatí. Když jim někdo něco řekne, tak jsou sprostý. Ve městě kradou a neplatí popelnice“ (M1). Jedna z nich přímo míní, že je to jejich styl života. *„Asi celkově jejich styl života. Jak jsem už zmiňovala, jsou dost hluční a chybí jim základy slušného chování. Děti na ulici nepozdraví, a když je na to někdo upozorní, tak i malí prckové se dokážou dost vulgárně ohradit. Já je ale nechávám, nenapomínám ani Romský ani žádný jiný děti. Další věc, která tu vadí většině lidí je, že to jsou prostě bordeláři. Asi by mi to jako sousedce taky vadilo. Někdo si zakládá na tom, aby měl okolí domu hezké a upravené, ale oni mají kolem domů starý krámy, které se tam povalujou. Ale asi to bude tím, že ty domy nejsou jejich, tak k nim ani nemají žádný vztah. Hodně jich bydlelo v centru města na ubytovně a okolo byl teda pořádněj**

binec. Vedle je hned dětské hřiště, no, i když ho mám od domu nejbliž, tak jsem tam radši s dětma nechodila.“ (M4). Jedna dotazovaná míní, že problém je ve státním sociálním systému a jako další problém uvádí nedostatečnou motivaci ke vzdělávání a s tím související neochotu pracovat. „Stát jim jde na ruku. Školila jsem je v rámci projektu úřadu práce pro SEKO a oni mi naprosto otevřeně sdělili, že se jim nevyplatí pracovat. Zvyšováním minimální mzdy se zvyšuje i jejich nárok na dávky. ...Obecně myslím, že problém je v nepotřebě se vzdělávat. Dlouhodobě chybí rodinný vzor, který by ukázal, že není normální nechodit do školy, nechodit do práce a mít děti v šestnácti...(M3). Jen jeden dotazovaný v současné době žádné problémy nevnímá. „Já si fakt myslím, že je teď docela klid. Mám mezi nima pár známých, chodil jsem s nima už do školy. Ty nový neznám, jen ty domorodce...“ (D5). Pracovnice NNO jako důvody problémů vnímá především sociální rozdíly mezi Romy a majoritou, ale především nedostatečnou vzdělanost Romů. „Velké sociální rozdíly mezi romskou minoritou a majoritou. Největším problémem je vzdělanost. Starší část romské minority je téměř negramotná a vzdělání pro ně nemá hodnotu a neřeší vzdělání svých dětí. Mladí z romské minority nemají bez vzdělání šanci zapojit se do ekonomického systému a opisují vzorce chování rodičů, jsou závislí na sociálních dávkách, mají mnoho dětí, kterým nejsou schopni zajistit odpovídající kvalitu života. Rodiny trpí nedostatkem, a aby zajistili potřeby svoje a své rodiny, uchylují se často i k trestné činnosti.“

Shrnutí dílčího cíle 2

Jak vyplývá z výše uvedených rozhovorů, skupiny dotazovaných vnímají soužití zcela odlišně. Ukázalo se, že občané z majority vnímají problémy intenzivněji, než samotní Romové. Dotazovaní Romové většinou uvádějí, že oni sami problémy v soužití zde v lokalitě nemají, ale připouštějí, že jisté problémy mezi obyvateli se objevují. Většinou uvádějí hádky mezi Romy a následné problémy s majoritou v lokalitě. V jejich odpovědích se jako důvody možných problémů objevuje, že lidem může vadit samotná příslušnost k romskému etniku. Z odpovědí lze také usuzovat, že sami Romové nejsou spokojeni s bydlením na ubytovně. Uvádějí, že je tam mnoho lidí, mezi sebou se hádají a dochází i k fyzickému

napadání. Také zmiňují přítomnost drog mezi ubytovanými a s tím spojené konfliktní situace.

Naopak dotazovaní ze skupiny majority soužití jako bezproblémové většinou nehodnotí. Problém vnímají ve velkém přísmu nových romských rodin, které nerespektují soukromí ostatních občanů, nedodržují zásady slušného chování a dělají nepořádek. V jedné domácnosti mnohdy žije větší množství osob. Lidé poukazují na fakt, že Romové nepracují a žijí ze sociálních dávek poskytovaných ze státního rozpočtu. S tím dále souvisí i špatná docházka dětí do školy a obecně nízká vzdělanost u Romů.

Dá se tedy říci, že problémy v soužití způsobuje velká migrace romských rodin, které zde nemají trvalé bydliště, cestují z místa na místo, neusadí se a nemají možnost navázat bližší kontakt s okolím. Potýkají se s chudobou a s ní souvisejícími dalšími problémy. Například s kriminalitou, života ze sociálních dávek a s nedocházkou dětí do školy. Tyto skutečnosti vyvolávají u majority nevoli a strach. Na druhou stranu je zřejmé, že původní, dlouho zde žijící rodiny jsou ve městě začlenění bez výhrad, lidé z majority je berou jako slušné sousedy a nemají s nimi žádný problém.

DC 3 Zjistit výzkumným šetřením, zda a jak fungují ve vyloučené lokalitě postupy nastavené díky vzniku Strategie romské integrace do roku 2020 a Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020.

Pro naplnění dílčího cíle 3, bylo třeba dále zjistit odpovědi na okruhy otázek 4, 5, 6 a 7. Zde jsem zjišťovala, zda občané vnímají pozitivní přínos pro soužití, díky některým postupům nastavených v uvedených strategiích.

V okruhu otázek č. 4 bylo zjišťováno, které skutečnosti dotazovaní vnímají jako ty, jež k dobrému soužití nejvíce pomáhají. Ukázalo se, že někteří Romové i majorita vnímá jako velkou pomoc působení městské policie. Uvádí, že do lokality to přineslo více klidu a pocitu bezpečí mezi lidmi. *„Začala sem jezdit víc policie. Hlavně o prázdninách, takže teď je to lepší. Ty policajti jsou velká pomoc.“* (D F). Městskou policii jako aktuální pomoc uvedli čtyři dotazovaní Romové. *„, Je dobrý,*

že sem jezdí měšťáci. Je tady víc klid. Někdy to tu musí srovnat. Ale oni tu lidi spolu docela vycházejí“ (D A). Jedna dotazovaná ale uvažuje, že by se v lokalitě měla policie objevovat častěji. *„Městská je dobrá. Ale měli by tudy jezdit častěji.“* (D B). Další sdělila *„Vím o tom, že do města i na ubytovny jezdí policajti, aby byl klid. Asi je to dobře.“* (D G). Na druhou stranu jeden dotazovaný sdělil, že nevnímá vůbec nic dobrého. *„Není nic, co bylo dobrý. Všechno je tu hrozný“* (D E). Jeden z dotazovaných si myslí, že vycházejí s lidmi proto, že si nikoho nevšímají a žijí si po svém. Tři dotazovaný ze skupiny Romů nevěděli, co by uvedli jako pomoc v soužití. *„Nevím, co by to mohlo být“* (D D).

Policii jako aktuální pomoc vnímá i jedna dotazovaná ze skupiny majority. Mimo to uvádí i uzavření a odkoupení dvou největších ubytoven v lokalitě městem, což vedlo ke zklidnění. *„Je pravda, že co město odkoupilo dvě největší ubytovny, tak se to zlepšilo. Vystěhovali se na ubytovnu za městem a tady ve městě je to lepší. Tam se to mění hodně, ale tady už tolik ne. A taky tu je víc policie. To hodně pomohlo. Ale oni si to ti, co dělají problémy, mezi sebou řeknou. Třeba viděj, že policie jede a mezi sebou si zavolají.“* (M1) Další zmínila také přítomnost kamerového systému a zákaz požívání alkoholu na veřejnosti. *„No ono město zavřelo dvě ubytovny. Koupili je a cikáni se museli odstěhovat. Tak je to lepší, když už jich není tolik pohromadě. Také se tu zavedl kamerový systém a zavedl se zákaz požívání alkoholu na veřejnosti a to taky hodně pomohlo.“* (M2). Dotazovaná M4 si myslí, že nejvíc k lepšímu soužití pomáhá, když je vidět snaha samotných Romů, že chtějí něco změnit. *„Asi když je vidět snahu z jejich strany. Že chtějí být jiný než ostatní Romové, kteří jsou v dnešní době kritizováni. Ne, že si jim pořád dává něco zadarmo, bez jakéhokoliv přičinění.“* V jednom případě dotazovaná nevidí nic, že by v současné době našla něco, co by vedlo k lepšímu soužití. Upozorňuje na životní styl Romů a špatně nastavený přístup státu. *„V tuto chvíli nemyslím, že by něco pomáhalo. Do budoucna nám snad pomůže změna nastavení systému, která by donutila měnit jejich životní styl.“* (M3). Podobně toto vnímá i pracovnice NNO *„Jasně stanovená pravidla ve společnosti a průhlednost sociálního systému. Pravidla platí ve společnosti pro všechny bez výjimek. Diskriminace je nepřijatelná, byť by se jednalo i o diskriminaci pozitivní.“* Dotazovaný M5 opět poukazuje na rozdíly u Romů přistěhovaných nově a u těch, co zde žijí celý život. Vnímá, že je dobře, když na sebe zbytečně

neupozorňují. „*Oni si nás ani nevšimají, mají svoje místa, kde se scházejí a asi to je tak dobře. Když na sebe zbytečně neupozorňují. To zase mluvím o těch přistěhovaných. Neznám je, ani oni mě a ani jedna strana nemá zájem to nijak měnit. Ty co znám celý život, co se tady narodili, tam nic potřeba není. Vnímáme je stejně jako kohokoliv jinýho ve městě.*“

Na okruh otázek ohledně navrhovaných opatření, které by mohly vést k lepšímu soužití, někteří dotazovaní odpověděli, že by řešením mohlo být kvalitnější bydlení. Jedna dotazovaná uvádí „*Asi lepší bydlení. To je hrozný když lidi špatně bydlej*“ (D H). Usuzují, že k tomu vede i skutečnost, že mnoho romských rodin žije na ubytovně a je zde velká kumulace lidí. Sami Romové vnímají, že bydlení je to nekvalitní, soužití v takovém prostředí vyvolává konflikty. Další dotazovaná přímo navrhuje, že by nemělo být tolik Romů pohromadě. Také opět hovoří o tom, že by se mělo více dávat pozor na výskyt drog. „*Nemělo by tu být tolik cikánů pohromadě. A majitel by měl hlídat ty drogy.*“ (D D). Dotazovaný E také opakovaně upozorňuje na výskyt drog a zmiňuje, že by měli být častější kontroly policie. „*Mělo by tu být víc kontroly. Hlídat cigány aby nefetovali, nebo je za to potrestat. Asi by sem měla víc jezdit policie.*“ Více bytů ve městě jako řešení, uvádí dotazovaná F. Míjí, že by si pak každý žil po svém a nevyvolávalo by to konflikty. Také si myslí, že řešením by mohlo být, aby Romové měli práci. Podobnou odpověď uvedla i další dotazovaná. „*...asi aby Romové měli práci. Pak budou mít i víc peněz a najdou si lepší bydlení, než na ubytovně.*“ (D I). Čtyři dotazovaní nedokázali na dotaz odpovědět tak, aby odpověď měla vypovídající hodnotu. Jejich odpověď například byla: „*Nevím, není to tak hrozný*“ (D A), dále: „*Nevím, já se chci odstěhovat. Nelíbí se mi tady*“ (D B).

Dvě dotazované ze skupiny majority navrhují, že je třeba ošetřit problém s příchodem mnoha cizích lidí, kteří se sestěhovávají ve velkém počtu do domácností nově příchozích Romů. „*Určitě pomohlo, že se zrušily ty ubytovny. Jak je moc Romů pohromadě, tak je to problém. Ale jak jsem říkala, nejhorší jsou ti, co se sem přestěhovávají nově. Ti co tady žijí léta, jsou v pohodě. Tak to nějak ošetřit, aby jich tu nebylo tolik.*“ (M1). „*Bylo by dobré, aby jich bylo míň pohromadě. Jak jsou ve velké skupině, tak vyvádí a jsou drzí.*“ (M2). Ostatní dotazovaní vidí řešení v práci s dětmi, mládeží či komunitou jako takovou. „*Nevím, jestli nyní může něco pomoci. Určitě by bylo dobré více se věnovat dětem a mládeži. Tak, aby měli nějaký zájem*

a nepoflakovali se jen tak. S tím by se mělo asi začít.“ (M4). Také se v jejich odpovědích objevuje názor, že je třeba, omezit výplatu dávek ze státního rozpočtu a více motivace k práci. *„Omezování dávek pouze na určité a přechodné období...Přísnější dohled nad vzděláváním romských dětí, větší aktivita v motivování mladší generace...Peníze, které se sypou z dávek, by se měli sypat do motivačních odměn. Určitě i do pracovníků, ideálně romských, kteří by jim ukazovali, že se dá něco měnit k lepšímu.*“ (M3). *„Měli by se nějak zaměstnat, aby se nenudili, většina z nich nechodí do práce... Třeba tady bylo zpívání pro děti, nebo celkově se nějak věnovat dětem. Ono teda tady není ani moc kultury pro dospělé a ostatní lidi, takže natož pro ně.*“ (M5) Pracovnice NNO říká, že je třeba změna sociální reformy a jako důležitou vnímá osvětovou práci jak s Romy, tak s majoritou. *„Pomohla by odpovědná reforma sociálního systému, na kterou se již dlouho čeká, pomohla by také osvětová práce s komunitou v lokalitách, která by prolamovala vžitý vzorec chování obou stran, vzájemné poznávání kulturních kořenů a kultury obou stran vzájemně.*“

Zajímavé je, že Romové neznají romského koordinátora. Ani jeden z dotazovaných neví, kdo to je, jen jedna dotazovaná ho spojuje s policií. *„To je ten, co patří k policii? Nevím o něm. S policajtama já nic nemám.*“ (D A). Na druhou stranu téměř všichni vnímají působení policie v lokalitě jako dobrou věc, uvádějí, že je situace mezi lidmi klidnější, dokáží si zjednat pořádek. Vnímají jejich přítomnost ve městě i na ubytovně za městem. *„Hodně se to tu zlepšilo, když sem jezdí policajti. Koordinátor nevím.*“ (D C). Další uvedla *„Je dobře že sem jezděj policajti. Koordinátora neznám.*“ (D B). Zlepšení cítí i další z dotazovaných. *„Policie sem dřív jezdila jen občas, teď jezdí víc. To je dobře. Je tu víc klid když to hlídají. Koordinátora neznám.*“ (D F). *„Je tu ve městě větší klid, co se tu začali víc objevovat. Chodí tady dost často, nebo projedou a hlídají to. Je to dobře, že tu sou.*“ (D I). *„Já se o ně nestarám, ale je to asi dobře, že tady jsou a jezdí tady.*“ (D G). Jeden z dotazovaných přítomnost policie nevnímá nijak intenzivně, říká, že u nich je klid. *„Tady policajti moc nejsou. Je tu klid, spíš někdy projedou.*“ (D H). Dotazovaný E si myslí, že přítomnost policie je znát ve městě, ale na ubytovnu jezdí málo. *„Myslím, že sem jezděj málo. Jen když už je tady zle. Vždycky, když je náká rvačka tak přijedou. Po městě je klid, tam je teď míň cigánů a policajti tam jezdí*

častěji.“ Jedna dotazovaná opět zmiňuje jako problém, který nikdo neřeší, výskyt drog. „*Policie tu je pořád. Choděj po městě a taky jezď sem na ubytovnu. Ale ty drogy nikdo neřeší.*“ (D D).

I dotazovaní ze skupiny majority působení městské policie vítají. Sdělují, že jejich přítomnost vyvolává v lokalitě větší klid. Také někteří, na rozdíl od většiny dotazovaných Romů, znají romského koordinátora. „*Město tady zavedlo městskou policii a je to moc dobře. Koordinátor sem jezď s nimi. To je mladej a šikovnej kluk.*“ (M1). Jeho působení vnímají jako pomoc i jako možnou prevenci k řešení problémů. „*Je to znát, že tady městská je. Jezď sem s nimi romský aktivista z Luže. Je fajn a Romové ho berou. Ale je tu málo. Bylo by potřeba, aby tu byl častěji. I policie. Teď hodně jezď na ubytovnu za město.*“ (M2). Dotazovaná M3 sdělila „*Pokud mluvíme o terénním pracovníkovi městské policie, který je Rom, tak to vnímám jako dobrý začátek pro prevenci. Je to člověk, kterému rodiče neumožnili vzdělání, a vždy chtěl být policista. Jde cestou výuky praxí a vydělává na školu, kde si doplní potřebné vzdělání. Kdyby svým příkladem a existencí ovlivnil tři lidi, tak to beru jako úspěch a třeba i dobrý začátek.*“ Dva dotazovaní koordinátora neznají, ale hodnotí pozitivně přítomnost městské policie. „*Městskou policii jsem ve městě uvítala. Vidávám je tady docela často, i dost lidí říká opak. Já jsem s dětmi často v průběhu dne venku, takže si všimnu projíždějícího auta. Nevím, jestli to je působením policie, ale situace ve městě je klidnější. Takže můj názor je, že bych policii ve městě chtěla zachovat, mám z toho lepší pocit... O koordinátorovi nic nevím.*“ (M4) Dotazovaný M5 uvedl, že ve městě docházelo k výtržnostem a ke krádežím. Dnes hodnotí situaci jako lepší a myslí, že má působení policie smysl. „*Koordinátora neznám. Policie se tady zřizovala, že si lidi stěžovali hlavně na to, že se ve městě večer shlukují partičky a ty pak dělají bordel. Taky se ze zahrad ztrácely věci, byly vykradeny nějaký byty a ve městě se z aut ztrácel benzín. Po týhle stránce se situace uklidnila, myslím, že je klid.*“ Pracovnice NNO míní, že by koordinátor měl být využitý více k prevenci, při různých setkání a výchovných projektech. „*V naší lokalitě romský koordinátor působí u městské policie, na akci pro komunitu v obci byl přítomen v roli dohledové. Dle mého názoru by bylo potřeba využít jeho schopnosti a dovednosti v rovině prevence. Uvítali bychom možnost pravidelných setkání a výchovných projektů pro naše klienty.*“

Poslední okruh otázek se zabýval názory a postoji k působení neziskové organizace Šance pro Tebe. Všichni z dotazovaných Romů tuto organizaci znají a někteří jejich služeb využívají. Mají ji spojenou především s aktivitami pro menší děti. „*Děcka tam chodily, teď už ne. Bylo to dobrý.*“ (D C) Další sděluje „*Věnujou se malým dětem, choděj k nim do školky, tak je to asi dobrý. Taky je tu na ubytovně šicí dílna. Já už to ani nepotřebuju. Mám dost práce s děckama.*“ (D D). Někteří ale využívají její pomoc i k jiným aktivitám, než je hlídání dětí. „*Je dobrý, že tu je Šance. Nejlepší je paní Míla. Chodím k ní šít a malýho dávám do Šance do školky.*“ (D A). „*Šance je dobrá, chodí k nám paní a vždycky nám pomůže. Ta je moc hodná. Teď hledáme bydlení, ale nic není. Pomáhá nám s tím.*“ (D E). S pomocí organizace jsou spokojeni. „*Se šancí jsem spokojená. Pomáhají mi s kaucí na byt, paní je moc hodná. Malej chodí k nim do školky, ale utíká domů. Já chodím na šití do dílny, teď jsme dělali nějaké kapsáře.*“ (D F). Dvě dotazované organizaci znají, ale její služby nevyužívají. „*Vím, že tu šance je, ale já k nim nechodím. Starám se pořád o malýho, nebo jdu ven.*“ (D B). Jedna z nich uvádí, že využívá služeb jiné organizace. „*...nevím neznám je, k nám chodí charita. Vím, že tady k někomu chodí, ale k nám ne. Jsem doma s malým, tak nikde moc nechodím, protože jsem po operaci.*“ (D G). Jen dva dotazovaní organizaci neznají. „*Jo tak to nevím. Nevím kdo to je, ani jsem o nich neslyšel.*“ (D H). „*Já to nijak neřeším. Chodím do práce, holka pravidelně do školy a jinak nic nepotřebujeme. Nikdo k nám nechodí.*“ (D I).

Oproti tomu většina dotazovaných ze skupiny majority zásadní úlohu organizace zde nepocituje a myslí si, že jejich působení zde nemá očekávaný účinek pro lepší soužití. „*Upřímně nemám pocit, že by v naší lokalitě k něčemu byla. Děti se hloučkují s lahví alkoholu, s hlasitou hudbou a cigaretou v puse na veřejných místech a vysmívají se systému.*“ (M3). „*To že tu jsou, tady nic nezměnilo. Případá mi, že děti stejně nijak nevedou. Když jdou přes město, děti nepozdraví, ještě se jim musíte na chodníku vyhýbat.*“ (M2). Organizaci mají také spojenou především s prací s dětmi. Ani dotazovaná M1 nevidí v jejich činnosti smysl. „*Nepocítily jsme s jejich působením žádnou úlevu. Když měli klubovnu na úřadě, tak to bylo snad ještě horší. Děcka tady lítaly, ječely a příšerně vyváděly. Ty jejich vedoucí to vůbec nezvládaly.*“ Dva dotazovaní hodnotí kladně právě zmiňovanou práci s dětmi. „*Vím jenom o tom zpívání, ale jinak je neznám. Myslím, že tady mají nějaký klub pro děti. Ale aspoň*

nějaká snaha.“ (M5). Dotazovaná M4 organizaci zná a oceňuje jejich snahu. „Organizaci znám, potkávala jsem ty mladý holky venku s dětma. Asi jim vyplňují volný čas, aby nebyly jen tak na ulici. Taky v parku pořádali soutěž ve zpívání. Byla jsem se podívat, bylo to moc hezký. Chtělo by to víc takových akcí, jen nevím, jestli by o toho lidi z města měli zájem. Na tomhle zpívání byli skoro sami Romové...Asi je dobré, že se jim někdo věnuje.“ Pracovnice NNO, která v lokalitě působí více jak dva a půl roku míní, že se nastavená práce v lokalitě daří. Pracují v širokém spektru nabízených aktivit a mají důvěru klientů. „...Jedná se o terénní sociální, i o sanační práci. Pracujeme s romskými klienty již od věku 3 let, kde romské děti získávají potřebné návyky, tak aby mohly uspět v základní škole, a zároveň s nimi rozšiřujeme kompetence jejich rodičů. ... Velká část naší práce je také o neustálém hašení požárů. Máme důvěru klientů a ti se na nás obracejí se svými problémy...Pracujeme s nimi na rozšiřování jejich kompetencí a odpovědnosti vůči společnosti. Motivujeme je k tomu, aby si našli práci a nebyli závislí na sociálních dávkách. Práce se nám daří.

Shrnutí dílčího cíle 3

Z rozhovorů bylo analýzou ověřováno, zda a jak ve vyloučené lokalitě fungují postupy, které jsou nastavené v uvedených strategiích. Strategie romské integrace do roku 2020 je realizována od roku 2015, tedy třetí rok a Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 je v platnosti necelé dva roky.

Z provedené sekundární analýzy dokumentů bylo vybráno několik nejdůležitějších oblastí ze skupiny problémů a opatření, které byly použity jako podklady pro tvorbu rozhovorů. Z těch vyplynulo, že obě skupiny vnímají možnosti nastavených opatření a možnosti řešení problémů v mnoha věcech dost odlišně.

Ukázalo se, že z aktuálních opatření, která v lokalitě jsou nejvíce účinná a funkční, je přítomnost městské policie. Obě skupiny dotazovaných její přítomnost vnímají velmi pozitivně, většinou se shodují na tom, že se snížila kriminalita, výskyt výtržností a do lokality policie přinesla více klidu a bezpečí. Zajímavé jsou odpovědi však ohledně romského koordinátora. Většina Romů uvádí, že ho neznají, ani nevědí,

o koho jde. Domnívám se, že důvodem může být skutečnost, že ho Romové spojují právě s městskou policií a mezi koordinátorem a policistou nevnímají rozdíl. Na druhou stranu, někteří dotazovaní z majority uvádějí, že romského koordinátora znají a jeho přítomnost hodnotí velice kladně. Vnímají ho v lokalitě o jako pomoc i prevenci.

Další důležitou oblastí, která je dokumenty řešena, je bydlení. Z výzkumu vyplývá, že romské rodiny byly vystěhovány z centra lokality do soukromé ubytovny za město. Někteří dotazovaní své bydlení popisují jako nouzové řešení, nejsou zde spokojeni a chtějí se odstěhovat. Majoritou je odkoupení ubytoven z centra lokality městem hodnoceno kladně, hlavně s ohledem na migrující rodiny a jejich příbuzné, které se tímto podařilo odstěhovat z centra, ale na druhou stranu není samosprávami adekvátně řešeno dostupné a levné bydlení. Romové nedostupnost bydlení často řeší a vnímají to jako velký problém.

Ohledně vzdělávání a mimoškolních a volnočasových aktivit bylo výzkumem zjištěno, že ačkoliv dokumenty se jimi zabývají, je to oblast, která má své mezery a bude třeba nadále se jí intenzivně zabývat. Děti z romských rodin musí do škol komplikovaně dojíždět, rodiny se potýkají s chudobou a to přináší obtíže se špatnou docházkou. V lokalitě působí nezisková organizace, která se věnuje práci s dětmi, a to od útlého věku. Působí zde klub jak v centru lokality, tak přímo na ubytovně za městem. Organizace také provádí terénní i sanační práci v rodinách. Romové sami služby organizace vítají a vnímají ji jako pomoc, zatímco majorita uvádí, že nepocítily s jejím působením zde, téměř žádnou změnu. Usuzuji, že pomoc je přímo cílená na romskou populaci a tedy lidé z majority s organizací nepřijdou téměř do styku. Jako zajímavý se jeví nápad, pořádat společné akce pro obě strany populace, aby bylo možné vzájemně poznat jejich kulturu a zvyklosti.

Dotazovaní z majority uvádějí jako neřešený problém velkou nezaměstnanost Romů a jejich závislost na sociálních dávkách. Toto je ale bohužel záležitost, která musí být řešena v celostátním měřítku. Je to otázka státní politiky, prevence a motivace.

10.1 Diskuse

Stanoveným výzkumným cílem bylo odpovědět na základní výzkumnou otázku, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům. Na základě takto definované hlavní výzkumné otázky jsem vyvodila následné tři dílčí cíle, díky kterým jsem došla k následujícím závěrům.

Prvním stanoveným dílčím cílem bylo zjistit, jak detailně se věnují problematice dva vybrané dokumenty. Zkoumání byla podrobena Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 a Strategie romské integrace do roku 2020. Oba dokumenty se zabývají integrací romské populace do většinové společnosti. Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 je dokument regionální více specifický, zaměřený na řešení regionálních problémů. Strategie romské integrace do roku 2020 je vládní dokument, který je globálnější a celoplošný, zaměřený na celou Českou republiku. Z provedeného výzkumu vyplynulo, že Strategie romské integrace do roku 2020 se ve větší míře věnuje konkrétním řešením, ale méně popisu problémů, a na druhou stranu Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020 se oběma zkoumaným kategoriím věnuje téměř stejnou měrou. Z výsledků sekundární analýzy dokumentů jsem vymezila několik nejdůležitějších oblastí ze skupiny problémů a opatření, které jsem dále použila pro tvorbu rozhovorů.

Druhý dílčí cíl se zabýval tím, jaká je situace ve vybrané lokalitě s ohledem na soužití majority s romskými rodinami. Z výzkumu vyplynulo, že se dotazované skupiny ve vnímání soužití zcela neshodují. Dotazovaní z majority vnímají mnoho problémů, které dotazovaní Romové neřeší nebo si je nepřipouští. Myslím, že to je zajímavé zjištění. Pokud Romové hovoří o problémových vztazích, poukazují často na příslušnost k romskému etniku, jako důvod, proč nejsou majoritou přijímáni. Sami ale hovoří především o problémech v soužití na ubytovnách a poukazují na to, že se tímto nikdo nezabývá.

Určitě je důležité zde zmínit, že dotazovaní z majority upozorňují na soužití ze dvou pohledů. Pokud hovoří o usedlých Romech, kteří v lokalitě žijí delší již

několik let, nebo se zde narodily, uvádějí, že soužití je bezproblémové, vnímají je jako sousedy a vycházejí společně dobře. Pokud však popisují vztahy a život v lokalitě v souvislosti s Romy nově příchozími, tedy těch, kteří sem přicházejí většinou na krátkou dobu třeba za příbuznými, nebo na základě doporučení někoho ze známých, pohled a názor se zásadně liší. Problémem je častý přísun velkého počtu lidí najednou. Dotazovaní upozorňují na nevhodné chování Romů na ulicích, kde se shlukují ve skupinách, jsou vulgární, hluční a slovně napadají obyvatele. Stěžují si na nepořádek a nerespektování soukromí, na špatné hygienické návyky. V případě, že jsou napomenuti, reagují agresí. Tyto nepříjemnosti jako problém vnímají i starousedlí Romové, protože to může negativní pohled vrhat i na ně. Město Hrochův Týnec se pokusilo situaci vyřešit odkoupením dvou největších soukromých ubytoven s tím, že Romové byli vystěhováni. Stále však jsou zde menší ubytovací zařízení, kam se nově příchozí sestehovávají. Také zde nově vznikla velká soukromá ubytovna mimo město a to přináší další problémy. Na ty už poukazují i samotní Romové. Mezi ubytovanými se objevuje výskyt drog, hádky, někdy i fyzické napadení.

Další věcí, na kterou dotazovaní z majority v problémovém soužití poukazují, je velký počet Romů kteří nepracují, ačkoliv se celostátně procento nezaměstnanosti snižuje a mnohde chybí i pracovní síly. S tím souvisí závislost Romů na sociálních dávkách poskytovaných ze státního rozpočtu. Následná chudoba mezi Romy přináší další problémy v soužití, jako je trestná činnost či nemožnost, nebo neochota posílat děti do školy. Domnívám se, že toto jsou věci, které dotazovaní z majority vnímají jako překážky pro dobré vztahy mezi oběma skupinami obyvatel. Pociťovaná nespravedlnost v přístupu k povinnostem a právům obou skupin, vyvolává mezi obyvateli napětí a konflikty.

Třetím dílčím cílem bylo zjišťováno, zda a jak fungují ve vyloučené lokalitě postupy nastavené díky vzniku Strategie romské integrace do roku 2020 a Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji 2016 – 2020. Z výzkumu vyplynulo, že nejvíce účinným opatřením v lokalitě, je přítomnost policie v místě. Je zajímavé, že takové represivní opatření vnímají obě zkoumané skupiny obyvatel jako kladnou věc. Ačkoliv se strategie zabývá rolí romského koordinátora a zmiňuje ho v mnoha aktivitách, dotazovaní Romové ho

neznají a nedokáží si představit, co jeho činnost obnáší. Dotazovaní ze skupiny majority ho mají spojeného hlavně s činností policie. Ukazuje se, že toto je záležitost, která není v praxi využita tak, jak by mohla být. Myslím, že jeden koordinátor na celou oblast je velmi málo. Stálo by za úvahu, zda by samotný koordinátor neměl mít asistenty, kteří budou více v terénu, více se věnovat komunitní práci a spolupracovat se sociálními pracovníky. Zde se ukazuje další sporná otázka, která byla výzkumem zjištěna. Nedostatek kvalifikovaných sociálních pracovníků, pracujících v terénu. Nezisková organizace, která v lokalitě působí, v místě poskytuje služby, které jsou omezené jejich kapacitou. Pracuje hodně s dětmi, věnuje se se sanační práci. Sami ale uvádějí, že je to takové „hašení požárů“. Stojí za úvahu, více rozpracovat komunitní sociální práci, kdy by v lokalitě působilo více profesionálních sociálních pracovníků, kteří by se věnovali práci s Romy komplexněji, tedy jednotlivcům, rodinám i celé komunitě.

Otázka bydlení je v lokalitě také velký problém. Samosprávy nemají dostatek obecních bytů, kvalitní bydlení se jen velmi těžko shání. Město Hrochův Týnec, které je centrem lokality, odkoupilo dvě největší ubytovny ve městě, tím se ale problém pouze zmírnil a částečně odsunul „za město“. Romové jsou tedy nuceni žít v komerčních ubytovnách, kde jsou mnohdy velmi vysoké nájem, neadekvátní k podmínkám a nabízené kvalitě. Sami to vnímají jako nouzové řešení. Na nájem nemají dostatek financí a opět se zde vracíme k tomu, že stát musí vyplácet nemalé částky ze státního rozpočtu za doplatky na bydlení. Výplata dávek ze státní sociální podpory dále souvisí i s nezaměstnaností. Mnoho Romů má výplatu dávek jako jediný zdroj příjmů, který jim zajistí zaplacení bydlení i částku na pokrytí základních výdajů pro živobytí. V případě, že využijí nabídek práce, jsou ohodnoceni většinou minimální mzdou. Motivace hledat si zaměstnání je tedy velmi malá.

Bez povšimnutí nemohu nechat skutečnost, která z výzkumu dále vyplynula, tedy že opomíjenou oblastí je vzdělání a školní docházka. Škola v lokalitě nové žáky nepřijímá, děti z romských rodin se komplikovaně dostávají do okolních škol a potýkají se s nedocházkou. Důvodem jsou jak špatné autobusové spojení, tak chudoba v rodinách, mnohdy i nedůslednost rodičů.

Hlavním výzkumným cílem diplomové práce bylo zjistit, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům. Odpověď lze nalézt již v uvedených dílčích cílech. Výsledky výzkumu ukázaly, že v současné době jsou nejučinnější opatření represivní řešení. Jedno z nich je přítomnost policie v místě, která občanům z obou skupin přináší částečně pocit klidu a bezpečí. Na druhou stranu se ukázalo, že v lokalitě chybí systematická komunitní sociální práce, profesionální sociální pracovníci a přítomnost romských asistentů, kteří by v lokalitě měli působit. Jeden romský koordinátor na celou oblast se jeví jako velmi nedostačující. Třeba je tedy nejenom asistentů policie, ale i dostatek romských asistentů.

Narůstající nevoli spojenou s nově příchozími a migrujícími Romy město částečně vyřešilo koupí ubytoven do vlastnictví města. Nevyřešilo to ale situaci mnoha romských rodin, které nyní žijí v ubytovně mimo město. Vznikají problémy nové, spojené s velkou kumulací mnoha Romů v nevyhovujících bytových podmínkách. V otázce zaměstnanosti by jistým řešením mohl být příklad z jiných měst a obcí, kdy mnoho Romů pracuje přímo pro město či obec. Mohly by pomoci dotační programy pro obce, zaměřené na zaměstnávání občanů ohrožených sociálním vyloučením.

Domnívám se, že v lokalitě nejsou využívány všechny možnosti, které by využity být mohli. Obce nechtějí přebírat zodpovědnost, nemají dostatek financí, stejně jako samotný stát.

Závěr

Při zpracování předložené diplomové práce jsem se zaměřila na jedno, z velmi diskutovaných témat současné doby. Jedná se o téma soužití Romů s majoritou a jejich vzájemné tolerance. Konkrétně jsem se zabývala problematikou inkluze romských rodin. Ve své práci jsem zkoumala oblast Hrochova Týnce a okolí.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům, neboť je zřejmé, že soužití majority a Romů ve vybrané lokalitě přináší různé obtíže. K dosažení hlavního cíle práce přispěla jednak literární rešerše, která prostřednictvím teoretické části předkládá souhrn současných poznatků a vědomostí o zvoleném tématu a současně vymezení tří dílčích cílů, kterých bylo dosaženo v empirické části textu.

Diplomová práce je rozložena do dvou hlavních částí. Kapitoly v teoretické části se věnují tématům, která souvisí s hlavním cílem práce. V první kapitole jsem se s ohledem na uvedení do tématu a podrobnějšího poznání problematiky zabývala původem Romů, popisem romské rodiny a dále stručným popisem jejich historie. Zmínila jsem migraci romských obyvatel do Evropy a dále jsem se věnovala životu Romů v Čechách a na Slovensku až do roku 1989.

Druhá kapitola je věnována životu Romů po roce 1989 až do současnosti, popisují, jak politické změny zasáhly do jejich života a jaké přinesla revoluce změny.

Ve třetí kapitole podrobně popisují postavení Romů v současnosti, věnují se nevíce problémovým oblastem, se kterými se Romové a společnost potýkají. Popisovanými oblastmi jsou vzdělání, zaměstnanost, bydlení a kriminalita a patologické jevy.

Ve čtvrté kapitole se zabývám pojmy inkluze a exkluze. Oba pojmy zde podrobně rozebírám, také porovnávám inkluzi s pojmem integrace.

Popis regionu Chrudimska, ve kterém se zkoumaná vyloučená lokalita nachází, je pak obsažen v páté kapitole. Zde také dále popisují demografickou strukturu obyvatel v lokalitě a podrobněji lokalitu představují a seznamují s výzkumným vzorkem pro dotazování.

Kapitoly jsou rozčleněny tak, aby z nich bylo možno vyčíst základní informace o předloženém tématu a dále z nich vycházet v teoretické části. Stručným shrnutím všech uvedených kapitol se zabývá šestá kapitola.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, zda a jakými způsoby, metodami a prostředky lze zmírnit, nebo odstranit vzrůstající kritiku, odpor a nenávisť ostatních obyvatel lokality Hrochův Týnec a okolí k Romům, neboť je zřejmé, že soužití majority a Romů ve vybrané lokalitě přináší různé obtíže. K dosažení hlavního cíle práce přispěla jednak literární rešerše, která prostřednictvím teoretické části předkládá souhrn současných poznatků a vědomostí o zvoleném tématu a současně vymezení tří dílčích cílů, kterých bylo dosaženo v empirické části textu. Odpověď na hlavní cíl diplomové práce byla podrobněji rozebrána a zodpovězena v diskuzi. Při hledání řešení poukazují například na Metodickou příručku pro výkon terénní sociální práce, jejímž autorem je Dana Nedělníková a kol., a byla zpracována Ostravskou univerzitou v Ostravě. Jsou zde podrobně popsány problémy spojené s životem ve vyloučených lokalitách a také příklady dobré praxe.

Výzkum byl prováděn kvalitativním výzkumným šetřením a jako výzkumné techniky byly použity sekundární analýza dokumentů, kdy jsem vybrala dva stěžejní dokumenty zabývající se integrací Romů a polostrukturované rozhovory se zástupci romských obyvatel lokality a se zástupci obyvatel z majority.

Domnívám se, že předložená diplomová práce srozumitelně a uceleně informuje o zkoumané problematice inkluze Romů a upozorňuje na problémy v oblasti soužití romské minority s dalšími občany z Hrochova Týnce a okolí. Tím byl naplněn symbolický cíl této diplomové práce.

Předpokládám, s ohledem na aplikační cíl, že diplomová práce a výsledky výzkumného šetření mohou být zajímavé a užitečné především pro sociální pracovníky, pro pracovníky nestátních neziskových organizací, ale také pro odbornou i laickou veřejnost a zcela jistě i pro policii a pracovníky samospráv. Práce poukazuje na problémové oblasti v soužití romského a majoritního obyvatelstva v lokalitě a nabízí možnosti řešení a hledání cesty k bezproblémovému soužití obou stran. Zároveň doufám, že by práce mohla být impulsem pro změny v přístupu

organizací i státních orgánů k práci s Romy, nebo alespoň povede k zamyšlení, zda není třeba učinit kroky a opatření ke změně legislativy.

Výzkum byl zaměřen pouze na uvedenou lokalitu Hrochova Týnce a okolí. Jeho výsledky tedy nelze vztahovat na celou Českou republiku.

Na závěr chci uvést, že při realizaci diplomové práce jsem měla možnost ještě hlouběji proniknout do zkoumané problematiky, ačkoliv již devět let pracuji jako terénní sociální pracovnice a rodiny z vyloučených lokalit běžně navštěvuji. Výsledky výzkumného šetření pro mě byly v jistém ohledu velmi zajímavé. Domnívám se, že diplomová práce bude přínosem v další sociální práci.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Tabulka operacionalizace

Tab. 2: Základní analytické kategorie

Tab. 3: Výskyt zkoumaného jevu

Tab. 4: Konkrétní problémy romského etnika

Tab. 5: Konkrétní opatření k řešení problémů

Tab. 6: Seznam dotazovaných – Romové

Tab. 7: Seznam dotazovaných – Zástupci majority

SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

Publikace

1. BALABÁNOVÁ, H. Romské děti v systému českého základního školství a jejich následná profesionální příprava a uplatnění. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Socioklub, Praha: 1999. 333 - 350 s. ISBN 80-902260-7-8.
2. BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Dryada, 2007. ISBN 978-80-87025-11-6.
3. DAVIDOVÁ, E. *Romano drom, cesty Romů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1995. 245 s. ISBN 80-7067-533-8.
4. DAVIDOVÁ, E. Osudy a cesty Romů v letech 1945 - 1988. In Kolektiv autorů. *Romové – O Roma, tradice a současnost*. 1. vyd. Brno: SVAN, 1999. 25 - 28 s. ISBN 80-85956-14-4.
5. DOUBEK, D. Záhada distanciacie. In BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity, Romové*. 1. vyd. Fakulta humanitních studií v Praze, Praha: 2013. 19 - 31 s. ISBN 978-80-87398-45-6.
6. DOUBEK, D., LEVÍNSKÁ, M., BITTNEROVÁ, D. *Pomoc a pořádek: Kulturní modely v pomáhajících profesích*. 1. Vyd. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2015. 305 s. ISBN 978-80-87398-48-7.
7. FÓNADOVÁ, L. *Nenechali se vyloučit: Sociální vzestupy Romů v české společnosti*. 1. Vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 131 s. ISBN. 978-80-210-6574-1.
8. GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. Vyd. Brno: Paido, 2000. 208 s. ISBN 80-85931-79-6.

9. HAIŠMAN, T. Romové v Československu v letech 1946 – 1976, vývoj institucionálního zájmu a jeho dopady. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Socioklub, Praha: 1999. 137-183 s. ISBN 80-902260-7-8.
10. HÁJKOVÁ, M. Rodina a zvyky slovenských Romů usazených v České republice. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 2001. 127- 143 s. ISBN 80-7178-648-9.
11. HARTL, P. *Stručný psychologický slovník*. 1. Vyd. Portál, s.r.o., Praha: 2004. 312 s. ISBN 80-7178-803-1.
12. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
13. HORVÁTHOVÁ, J. Historické osudy Romů od jejich odchodu z Indie do 19. století. In Kolektiv autorů. *Romové – O Roma, tradice a současnost*. 1. vyd. Brno: SVAN, 1999. 15 - 24 s. ISBN 80-85956-14-4.
14. HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. 84 s. ISBN 80-7106-614-1.
15. JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2008. 403 s. ISBN 978-80-7387-105-5.
16. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2007. 288 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
17. JANEČKOVÁ, E. *Sociální znevýhodnění žáka*. Právo a rodina, roč. 2016, č. 5, s.18 – 19. ISSN 1212-866X.
18. KAPLAN, P. Romové a zaměstnanost neboli zaměstnatelnost Romů v České republice. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 352 - 377 s. ISBN 80-902260-7-8.

19. KEPKOVÁ, M., VÍŠEK, P. Romové v systémech sociální ochrany, zdroje sociální distance. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 379 - 397 s. ISBN 80-902260-7-8.
20. KOUBA, P. *Exodus bez Mojžíše*. 1. vyd. Praha: Filosofia, 2014. 64 s. ISBN 978-80-7007-427-5.
21. KUŘÍKOVÁ, V. Slovo závěrem. In Sborník příspěvků z konference. *Chudoba – záležitost nás všech*. 1. vyd. Hradec Králové: Oblastní Charita Hradec Králové, 2010. 121 s. ISBN 978-80-86472-48-5.
22. LÁZNIČKOVÁ, I. Tradiční rodinné vztahy, obřady a obyčeje. In Kolektiv autorů. *Romové – O Roma, tradice a současnost*. 1. vyd. Brno: SVAN, 1999. 53 - 58 s. ISBN 80-85956-14-4.
23. LEVÍNSKÁ, M. Možnosti zvládnání interkulturní komunikace. Případ českých Romů v české škole. In BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity, Romové*. 1. vyd. Fakulta humanitních studií v Praze, Praha: 2013. 113-131 s. ISBN 978-80-87398-45-6.
24. LEWY, G. *The Nazi Persecution of the Gypsies*. New York-Oxford: Oxford University Press. 2000. 320 s. ISBN 0-19-028430-7.
25. LHOTKA, P. Romové v první Československé republice. In Kolektiv autorů. *Romové – O Roma, tradice a současnost*. 1. vyd. Brno: SVAN, 1999. 25 - 28 s. ISBN 80-85956-14-4.
26. MAPPEŠ-NIEDIEK, N. *Chudáci Romové, zlí Cikáni*. 1. vyd. Host, Brno: 2013. 299 s. ISBN 970-80-7294-869-7.
27. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
28. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.

29. MATOUŠEK, O. KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X
30. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. Vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
31. MOULISOVÁ, M. Problémová stránka života Romů. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 2001. 155- 164 s. ISBN 80-7178-648-9.
32. NAVRÁTIL P. a kol. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
33. NEČAS, C. *Historický kalendář. Dějiny českých Romů v datech*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1997. 123 s. ISBN 80-7067-769-4.
34. NEČAS, C. *Romové v České republice včera a dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 129 s. ISBN 80-7067-952-2.
35. PAPE, I., *Jak pracovat s romskými žáky, Příručka pro učitele a asistenty pedagogů*. Praha: Slovo 21, 2007. 55 s.
36. POTOČKOVÁ, D. Společnost a interkulturalita. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci proti rasismu*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 1998. 33 – 35 s. ISBN 80-7178-285-8.
37. PTÁČEK, L. Právo a právní prostředí jako významný aspekt formování životního příběhu. s. 63 – 70. In Sborník příspěvků z konference. *Chudoba – záležitost nás všech*. 1. vyd. Hradec Králové: Oblastní Charita Hradec Králové, 2010. 121 s. ISBN 978-80-86472-48-5.
38. RÁDL, M. Vnímání věkových stupňů u Romů a jeho vliv na dosahované vzdělání. In BITTNEROVÁ, Dana, MORAVCOVÁ, Mirjam. *Etnické komunity, Romové*. 1. vyd. Fakulta humanitních studií v Praze, Praha: 2013. 133 - 151 s. ISBN 978-80-87398-45-6.

39. SAMKOVÁ, K. *Romská otázka. Psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. 1. vyd. BLINKR. s.r.o., Praha: 2011. 93 s. ISBN 978-80-87579-03-9.
40. SEKYT, V. Odlišnosti mentality Romů a původ těchto dolišností. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci proti rasismu*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 1998. 69 – 74 s. ISBN 80-7178-285-8.
41. SEKYT, V. Romové. In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Portál, s.r.o., Praha: 2001. 119 – 125 s. ISBN 80-7178-648-9.
42. SEVEROVÁ, P., VRZÁČEK, P. *Postoje komunálních politiků k sociálně vyloučeným lidem/sociálně vyloučené lokality*. Sociální práce/Sociální práce, 2015, roč. 2015, č. 2, s. 50 – 65. ISSN 1213-6204.
43. SULITKA, A. Vývoj a současný stav praktických řešení a kompetencí vrcholných orgánů státu po roku 1989. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 219 - 243 s. ISBN 80-902260-7-8.
44. ŠIKLOVÁ, J. Romové a nevládní, neziskové romské a proromské občanské organizace přispívající k integraci tohoto etnika. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 271 - 289 s. ISBN 80-902260-7-8.
45. ŠIMÁČEK, M. *Česká cesta k sociálnímu začleňování*. [29. 4. 2017]. Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=393>.
46. ŠIMÍKOVÁ, I. Romové jako sociálně vyloučená skupina. In NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti: jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. 1. vyd. Portál, Praha: 2003. 224 s. ISBN 80-7178-741-8.
47. ŠIŠKOVÁ, T. Specifika práce s romskými dětmi (komunikační specifika Romů). In Kolektiv autorů. *Řetízek. Sborník příspěvků k metodice práce*

v organizacích pracujících s romskými dětmi a mládeží. Občanské sdružení R-MOSTY, Praha: 2003. 15 - 25 s.

48. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
49. VEČERKA, K. Romové a sociální patologie. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 417 - 445 s. ISBN 80-902260-7-8.
50. VÍŠEK, P. Program integrace – řešení problematiky romských obyvatel v období 1970 až 1989. In Kolektiv autorů. *Romové v České republice*. 1. vyd. Praha: Socioklub, 1999. 183 - 218 s. ISBN 80-902260-7-8.

Internetové zdroje a právní předpisy

51. Český statistický úřad. Veřejná databáze. *Hrochův Týnec (okres Chrudim)*. *Vybrané údaje za obec* [29. 8. 2017] (dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=__VUZEMI__43__571491#)
52. *Europe needs a Roma working class*. [12. 4. 2012]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/business/2013/nov/26/europe-roma-working-class-george-soros>.
53. Chrudim. *ORP Chrudim* [20. 5. 2017] (Dostupné z: <http://www.chrudim.eu/administrativni%2Dcleneni/d-6984/p1=2013>).
54. *Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví* [8. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/37923>
55. Pardubický kraj. *Strategie integrace příslušníků sociálně vyloučených romských lokalit v Pardubickém kraji* [20. 5. 2017] (Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji>)

<https://www.pardubickykraj.cz/strategie-integrace-prislusniku-socialne-vyloucenych-romskych-lokalit-v-pardubickem-kraji-2016-2020/84106>).

56. *Strategie romské integrace do roku 2020*. [26. 4. 2017]. Dostupné z: <https://www.databaze-strategie.cz/cz/urad-vlady/strategie/strategie-romske-integrace-do-roku-2020?typ=download>.
57. Šance pro Tebe. *O organizaci* [28. 5. 2017] (Dostupné z: <http://www.sance.chrudim.cz/o-organizaci-350/>).
58. Šance pro Tebe. *Služby v lokalitě* [28. 5. 2017] (Dostupné z: <http://www.sance.chrudim.cz/sluzby-v-lokalite-587/>).
59. Wikipedie, otevřená encyklopedie. *Pardubický kraj* [20. 5. 2017]). (Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubick%C3%BD_kraj [20. 5. 2017]).
60. *Zákon 561/2004 Sb. ve znění účinném od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [29. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-1-2017-do-31-8-2017>
61. *Zpráva o stavu romské menšiny za rok 2015* [10. 5. 2017]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/zprava-o-stavu-romske-mensiny-za-rok-2015-146576/>